

Specifičnosti žena kao počiniteljica nasilja u partnerskim odnosima

---

Seleš, Lara

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:104645>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Specifičnosti žena kao počiniteljica nasilja u partnerskim odnosima

Lara Seleš

Zagreb, rujan, 2020

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Specifičnosti žena kao počiniteljica nasilja u partnerskim odnosima

Studentica:

Lara Seleš

Mentorica:

prof. dr. sc. Martina Ferić

Zagreb, rujan, 2020

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Specifičnosti žena kao počiniteljica nasilja u partnerskim odnosima“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Lara Seleš

Zagreb, 2020.

Naslov rada: Specifičnosti žena kao počiniteljica nasilja u partnerskim odnosima

Studentica: Lara Seleš

Mentorica: prof. dr. sc. Martina Ferić

Program/modul: Socijalna pedagogija/Odrasli

SAŽETAK:

Istraživanja partnerskog nasilja datiraju još od 1970-ih godina usmjeravajući se prvenstveno na muškarca kao počinitelja nasilja i ženu kao žrtvu nasilja, zbog čega postoji vrlo malo istraživanja nasilja žena nad muškarcima.

Cilj ovog diplomskog je prikazati i razumijeti obilježja počiniteljica partnerskog nasilja i obilježja nasilja ženske partnerice prema muškom partneru pregledom domaće i strane literature. Uz navedeno, cilj je istaknuti učinkovitost tretmana partnerskog nasilja, s posebnim naglaskom na tretman ženskih počiniteljica partnerskog nasilja.

Pregledom rezultata različitih domaćih i inozemnih istraživanja, vidljivo je da žene čine visok udio počinitelja partnerskog nasilja te da čine različite vrste nasilja – fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko. U podlozi postoji velik broj rizičnih čimbenika koji doprinose pojavi partnerskog nasilja kao i heterogeni razlozi za činjenjem partnerskog nasilja.

KLJUČNE RIJEČI: partnersko nasilje, žene počiniteljice, nasilje nad muškarcima, rizični čimbenici, razlozi činjenja partnerskog nasilja

Title of work: Specifics of female perpetrators of violence in romantic relationships

Student: Lara Seleš

Mentor: prof. dr. sc. Martina Ferić

Program/module: Social pedagogy/adults

SUMMARY:

Research on intimate partner violence (IPV¹) dates back to 1970s, focusing primarily on men as perpetrators of violence and women as victims of violence, which is why there is very little research on female perpetrated IPV.

The aim of this graduate thesis is to present and understand the specific characteristics of women as perpetrators of IPV and the characteristics of female-perpetrated IPV by reviewing domestic and foreign literature. In addition, the aim is to highlight the effectiveness of the treatment of perpetrators of IPV.

A review of the results of various domestic and foreign surveys shows that women make up a high proportion of perpetrators of IPV and commit different types of violence – physical, psychological, sexual and economic. There are a large number of risk factors that contribute to the occurrence of partner violence as well as heterogenous reasons for committing IPV

KEY WORDS: intimate partner violence, female perpetrators, violence against men, risk factors, reasons of committing IPV

---

¹ IPV – eng. Intimate partner violence = hrv. nasilje u partnerskim vezama

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DEFINICIJA I TIPOLOGIJE NASILJA	3
3. PREVALENCIJA NASILJA ŽENA NAD MUŠKARCIMA.....	7
4. OBILJEŽJA POČINITELJICA PARTNERSKOG NASILJA	12
4.1. Rizični čimbenici za počinjenje partnerskog nasilja	14
4.1.1. Privrženost.....	15
4.1.2. Traumatska iskustva.....	17
4.1.3. Problemi mentalnog zdravlja.....	19
5. OBILJEŽJA NASILJA ŽENA NAD MUŠKARCIMA	21
5.1. Vrste nasilja	21
5.1.1. Fizičko nasilje	21
5.1.2. Psihičko nasilje.....	23
5.1.3. Seksualno nasilje	25
5.2. Razlozi žena za činjenje partnerskog nasilja.....	28
6. TRETMAN POČINITELJA PARTNERSKOG NASILJA	37
7. ZAKLJUČAK	41
8. LITERATURA.....	43

1. UVOD

Mnogo pozornosti danas posvećuje se pojmu nasilja u društvu. Nasilje postoji još od postanka prvih civilizacija i događa se iz različitih razloga. Nažalost, bez obzira na napretke u tehnološkom i društvenom smislu, još uvijek nije došlo do smanjenja stope nasilja u međuljudskim odnosima. Ponekad se doima upravo suprotno, da dolazi do porasta izloženosti nasilju u različitim sredinama - škola, radno mjesto, stadion, obitelj i ostala mjesta, o čijoj sveprisutnosti mediji svakodnevno izvještavaju. Gelles (1997; prema Šubić, 2019) ističe da je upravo obitelj društvena institucija u kojoj se odvija najviše nasilja. Kod nasilja u obitelji, partnersko je nasilje jedno od najučestalijih oblika. Prema Tjadenu i Thoennesu (2000; prema Dundović, 2007) svake godine je u SAD-u od strane intimnog partnera silovano i/ili fizički napadnuto otprilike milijun i pol žena te oko 834 000 muškaraca. U ovom radu pozornost će biti usmjerena na nasilje koje se događa u partnerskom odnosu, od strane partnerice ženskog spola prema muškoj osobi tj. partneru, u heteroseksualnim romantičnim odnosima.

Kod istraživanja pojave partnerskog nasilja, potrebno je usuglasiti mišljenja odnosi li se partnerski odnos na formalan bračni odnos, izvanbračnu zajednicu ili „hodanje“ dviju osoba. Mouradian (2000; prema Šubić, 2019) definira intimnu vezu kao romantičan i/ili spolni odnos između dvije osobe koje nisu u biološkoj vezi, a koje uključuje udvaranje ili hodanje, kohabitaciju, odnose u kojima osobe imaju zajedničku djecu, no nisu u formalnom romantičnom ili seksualnom odnosu te formalne bračne odnose. Specifičnost partnerskih odnosa leži u međuovisnosti i intimnosti, što znači da oba partnera imaju snažan međusoban utjecaj te stvaraju intimnost koja ne postoji u njihovim odnosima s drugim ljudima (Svilar Blažinić, 2014; prema Šubić, 2019). Za potrebe ovog rada, partnerski odnos temeljit će se na ovoj definiciji, odnosno bit će uključena istraživanja nasilnog ponašanja između partnera koji žive u izvanbračnoj i bračnoj zajednici te osoba u romantičnim odnosima koje „hodaju“, bez obzira žive li u zajedničkom kućanstvu i imaju li djecu.

U radu će biti opisana prevalencija nasilja žena nad muškarcima, obilježja počiniteljica partnerskog nasilja te obilježja nasilja koje one čine. Kada se govori o obilježjima počiniteljica, potrebno je istaknuti da ih se ne može generalizirati ponajviše zbog motiva koji su prethodili samom nasilnom činu. Naime, s jedne strane su žene koje vrše nasilje nad partnerom kako bi postigle kontrolu i moć nad drugom osobom. S druge strane su žene koje reagiraju nasiljem na prethodno pretrpljeno zlostavljanje, s motivom samoobrane ili osvete. Zagovornice feminističkog pristupa ističu samoobranu kao primaran motiv žene za nasiljem zbog čega

smatraju kako se u partnerskom nasilju generalno radi o nasilju muškarca nad ženom. Moguće je da kod feministica postoji strah da će se zanemariti ozbiljnost problema zlostavljanih žena ukoliko se pozornost previše usmjeri na zlostavljane muške partnere (Flynn, 1990; prema Sommer, Barnes i Murray, 1992) pa zbog toga ističu dominantnost pojave nasilja muškarca prema ženi. Zbog različitih ograničenja istraživanja, teško je donijeti zaključak o postojanju većeg udjela nasilja nad ženama ili nad muškarcima. Također, mora se povećati svijest o postojanju žena koje vrše teško partnersko nasilje nad svojim partnerom. Naime, postoje istraživanja koja pokazuju da i žene koriste teške oblike nasilja te da posljedice za muške žrtve mogu biti vrlo ozbiljne (Hines i Douglas, 2009/2010a; prema Carlyle, Scarduzio i Slater, 2014).

Ne može se govoriti o proučavanju fenomena partnerskog nasilja usmjeravajući se samo na jedan aspekt fenomena, odnosno proučavajući muškarce kao počinitelje i žene kao žrtve jer u tom slučaju se vidi samo jedna strana problema. Ako se želi istražiti cjelokupni fenomen partnerskog nasilja, potrebno je proučiti i drugu stranu problema, odnosno nasilje žena nad muškarcima. Također, prilikom istraživanja je potrebno uzeti u obzir postojanje heterogenih motiva kod žena počiniteljica zbog kojih ih se može kategorizirati u prethodno dvije navedene skupine. Vrlo je malo istraživanja provedeno koja su usmjerena na počiniteljice čije je nasilje jednakog intenziteta sa jednako ozbiljnim posljedicama za žrtvu kao i nasilje muškarca nad ženskom partnericom.

2. DEFINICIJA I TIPOLOGIJE NASILJA

Nasilje se odnosi na namjerno korištenje fizičke snage i moći kroz prijetnje i/ili akcije prema samome sebi, drugoj osobi ili čitavoj zajednici te kao posljedicu može imati ozljedu, smrt, psihološke posljedice, nerazvijenost ili deprivaciju (WHO, 2002; prema Žilić i Janković, 2016). Glavne skupine nasilja su nasilje usmjereno prema samome sebi, interpersonalno nasilje i kolektivno nasilje (SZO, 1996; prema Šubić, 2019). Nasilje u partnerskim odnosima spada pod skupinu interpersonalnog nasilja. Ne postoji univerzalna definicija nasilja u partnerskim odnosima, ali jednu od definicija pruža SZO (1996; prema Dundović, 2007, str.33) koja definira nasilje između intimnih partnera kao „*ponašanje unutar intimnih odnosa iz kojeg može proizaći bilo kakvo fizičko, psihičko ili seksualno zlostavljanje intimnog partnera.*“. Nasilje između partnera događa se s ciljem nametanja sile i postizanja kontrole nad žrtvom (Modly, 2000; prema Poredoš i Jerković, 2011) te uništavanja samopouzdanja i slamanja otpora žrtve (Karlović, Zoričić i Gale, 2000; prema Poredoš i Jerković, 2011). S druge strane, uzimajući u obzir heterogenost motiva kod žena za činjenje partnerskog nasilja, ne smijemo zanemariti slučajeve u kojima je cilj nasilja nad partnerom samoobrana ili osveta.

Ajduković i Ajduković (2010) u interpersonalnim odnosima, uključujući i partnerski odnos, razlikuju psihičko, tjelesno, seksualno i ekonomsko nasilje koje se odvija.

Psihičko nasilje odnosi se na ostvarivanje moći i kontrole nad žrtvom. Uključuje ponižavanje, vrijeđanje, omalovažavanje, ucjenjivanje, zastrašivanje prekidom veze, stvaranje osjećaja krivnje kod partnera, uhođenje, verbalne i emocionalne prijetnje žrtvi i njoj bliskim osobama, izoliranje od društva/reduciranje socijalnih kontakata, namjerno uzrujavanje partnera, zabrane koje nisu primjerene dobi žrtve (zabrana zapošljavanja, zabrana druženja s prijateljima), uništavanje važnih stvari, ograničavanje i kontrola kretanja i ponašanja te kontrola odijevanja te druga slična ponašanja koja negativno utječu na žrtvino mentalno zdravlje, samopouzdanje i sliku o sebi (Ajduković i Ručević, 2009; Ajduković i Ajduković, 2010). Nasilni partneri koji žele preuzeti potpunu kontrolu nad drugom osobom često izoliraju svog partnera kako bi mu/joj u potpunosti reducirali socijalnu mrežu i priliku da nekome spomene ili da netko primijeti postojanje problema u intimnom odnosu. Potpuna izolacija lakše je ostvariva kada partneri žive u ruralnom naselju. U ruralnom naselju nasilnik ima mogućnost zatvoriti žrtvu u kuću koja je dovoljno udaljena od ostalih te joj zabraniti pristup vozilu i slično. U urbanim naseljima takva je izolacija teže ostvariva, no nasilnik prisilnom kontrolom može navesti žrtvu da se sama distancira od obitelji i prijatelja pa im se kasnije srami i/ili boji obratiti za pomoć (Johnson, 2008). Nametljivo praćenje druge osobe je dodatan način psihičkog

uznemiravanja osobe. Shannon (2009; prema Jambrešić, 2016) ističe da pod uhođenje spada zlonamjerno i ponavljajuće praćenje te uznemiravanje osobe, a može uključivati neželjene telefonske poruke, poruke, pisma i druge oblike kojima se ometa privatnost osobe. Mamula (2005; prema Šubić, 2019) ističe da je psihičko nasilje najmanje prepoznato iako se pokazalo najčešćim oblikom nasilja. Najčešće posljedice su osjećaji beznada, straha, krivnje, srama, usamljenosti, osjećaj žrtve da je jedina s takvim problemom, tuga, depresija, neurotske reakcije, suicidalne ideje, nervoza, psihosomatske smetnje, simptomi posttraumatskog stresnog poremećaja, narušeno samopoštovanje i samopouzdanje te mnogi drugi (Mamula 2014; prema Šubić, 2019). Najčešće se psihičko nasilje ne prepozna sve dok ne dođe do eskalacije u ponašanju i teških vidljivih posljedica.

Tjelesno, odnosno fizičko nasilje uključuje pljuskanje, pritiskanje, udaranje rukama, nogama ili predmetima, davljenje, naguravanje i grubo guranje, nanošenje opekotina, čupanje kose, ugrizi, zaključavanje žrtve u neku prostoriju ili izbacivanje žrtve iz kuće (Ajduković i Ručević, 2009; Ajduković i Ajduković, 2010). Tjelesno nasilje odnosi se na širok spektar koji seže od blagih udaraca pa do pokušaja ubojstva i samog dovršenog čina ubojstva. Posljedice su različite te mogu u velikoj mjeri narušiti zdravlje žrtve, a mogu biti tjelesne povrede, kronične bolesti, narušeno reproduktivno i tjelesno zdravlje i slično (Mamula, 2014; prema Šubić, 2019).

Seksualno nasilje odnosi se na neugodna i neželjena ponašanja seksualne prirode (Ajduković i Ručević, 2009). Definicija seksualnog nasilja prema SZO (1996; prema Šubić, 2019) glasi da je seksualno nasilje bilo koji seksualni čin ili njegov pokušaj, neželjeni komentar seksualne prirode ili prijedlog usmjeren protiv seksualnosti osobe, a postiže se prisilom od strane bilo koje osobe, u bilo kojoj situaciji, bez obzira na odnos između počinitelja i žrtve te bez obzira događa li se u domu, na poslu ili nekom drugom mjestu. Uključuje seksualno uznemiravanje (glađenje, pripijavanje uz tijelo, štipanje, dodirivanje i dr.), nedobrovoljan seksualni odnos i druge seksualne radnje te silovanje kao krajnji čin (u braku ili vezama, od nepoznate osobe, sustavna silovanja tijekom ratnih sukoba, u zatvoru), ali i seksualno iskorištavanje djece i osoba s teškoćama u razvoju, prisilnu prostituciju te trgovanje ženama i djecom s ciljem seksualnog iskorištavanja (Radačić, 2014; prema Šubić, 2019). Ajduković i Ajduković (2010) ističu da je seksualno nasilje svako neželjeno seksualno ponašanje druge osobe koje ugrožava i ponižava dostojanstvo i sigurnost žrtve. Posljedice seksualnog nasilja mogu biti fizičke (tjelesne ozljede, narušeno reproduktivno zdravlje, zaraza spolno prenosivim bolestima, neželjena trudnoća), psihičke (simptomi različitih bolesti mentalnog zdravlja,

narušeno seksualno zdravlje, narušeno samopoštovanje i samopouzdanje, različiti traumatski poremećaji i reakcije) te društvene (stigmatizacija, odbačenost, etiketiranje) (Radačić, 2014; prema Šubić, 2019).

Ekonomsko nasilje uključuje onemogućavanje raspolaganja vlastitim prihodima i imovinom, manipuliranje, ucjenjivanje, uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava žrtvi, prisiljavanje žrtve da se odrekne imovine u korist počinitelja nasilja, sitničava kontrola troškova koje žrtva čini i slično (Ajduković i Ajduković, 2010). Klasnić (2011; prema Šubić, 2019) ističe važnost razdvajanja pojma ekonomskog nasilja i ekonomske ovisnosti. Ekonomska ovisnost odnosi se na slučajeve u kojima partner ne može zadovoljiti vlastite potrebe zbog nedostatka ekonomskih resursa, a ekonomsko nasilje uključuje ponašanja kojima je za cilj ograničavanje i kontroliranje žrtvinih ekonomskih resursa.

Johnson (2008) razlikuje 4 vrste partnerskog nasilja: intimni terorizam, nasilni otpor, situacijsko nasilje i uzajamna nasilna kontrola. Intimni terorizam je partnersko nasilje koje karakterizira prisila i kontroliranje te uključuje ponašanja poput prijetnji, izoliranja, ponižavanja, podcjenjivanja, zastrašivanja, psihičkog, emocionalnog, seksualnog i ekonomskog zlostavljanja, socijalne i ekonomske izolacije te korištenja različitih metoda prisile (Pence i Paymar, 1993; prema Sesar i Dodaj, 2014; Miller, 2015; prema Jambrešić, 2016). Bitna odrednica intimnog terorizma je da nasilje koristi samo jedan partner, dok drugi nije nasilan i kontrolirajući. Također, počinitelj često prikriva svoje stvarne namjere u početku veze, ali prijetnja nasiljem je konstantno postojana (iako je možda indirektna) i izaziva strah kod žrtve (Johnson, 2008). Intimni terorizam odnosi se upravo na slučajeve teškog partnerskog nasilja. Najviše se veže uz muške počinitelje te je najčešći oblik nasilja zbog kojeg žrtva traži smještaj u sigurnu kuću. Zbog povezivanja intimnog terorizma s muškim počiniteljima, feministice u govorima o partnerskom nasilju ističu upravo ovaj oblik nasilja kako bi usmjerile problem partnerskog nasilja primarno na muškarce kao počinitelje. Zagovornice feminističkog pokreta su se dugi niz godina borile za prava žena zbog čega bi bilo neprincipijelno skrenuti pozornost s najčešćih i teških žrtava – žena na rjeđu pojavu ozbiljnog nasilja žene nad muškarcem. Iako je takav stav razumljiv, mora se uvažiti i sagledati i druga strana problema. Upravo Johnson (2008) potvrđuje kako ipak postoje izuzeci gdje možemo vidjeti i žene kao „intimne teroriste“. Upravo o tim ženama nedostaje istraživanja, a zahtijevaju posebnu pozornost zbog abnormalnosti koju vidimo u njihovom ponašanju. Na spomen intimnog terorista većinom se zamišlja snažan i dominantan muškarac koji koristi teško fizičko nasilje kako bi postigao kontrolu i moć nad ženskom partnericom. Ako se pozornost usmjeri na

intimne teroriste koji više koriste manipulaciju i psihičko nasilje kako bi postigli kontrolu nad partnerom, lakše je zamisliti ženu uz određene karakteristike manipulativnosti i kontrole. Otto Pollak objašnjava kako je „*kriminalno ponašanje u žena više prikriveno ili manje primjetno, tj. sakriveno u „tamnom polju“, i to prije svega zbog muškoga „kavalirstva“ i ženske „lukavosti“, odnosno sposobnosti laganja, prikrivanja i manipuliranja*“ (Grozđanić i Šelih, 2001, str. 12). Miller i Meloy (2006; prema Boxall, Dowling i Morgan, 2020) ističu kako je takva istinski nasilna žena anomalija.

Nasilni otpor je nasilje koje se događa kao trenutna reakcija na napad s ciljem zaštite sebe i svojih bližnjih od povreda (Miller, 2005; prema Sesar i Dodaj, 2014). Kod ovog oblika nasilja prisutan je počinitelj - „intimni terorist“ koji vrši nasilje nad žrtvom, no u nekom trenutku žrtva odgovara na doživljeno nasilje nasiljem, kako bi se obranila, te nerijetko ubije svog partnera jer ne vidi drugi izlaz iz te situacije (Johnson, 2008). Nasilni otpor je vrlo čest kod žena koje trpe dugogodišnje ili ekstremno nasilje.

Uzajamna nasilna kontrola često se ni ne spominje jer se smatra vrlo rijetkom pojavom, a karakteriziraju je situacije u kojima oba partnera koriste nasilje kako bi stekli kontrolu nad drugim partnerom, odnosno s ciljem međusobne kontrole (Johnson, 2008).

Najčešći oblik partnerskog nasilja je situacijsko nasilje u kojem su jednako često i žene i muškarci počinitelji. Uglavnom nastaje tijekom partnerskih razmirica te može prerasti i u fizičko nasilje. Uglavnom se radi o tome da ili jedan ili oba partnera imaju lošiju sposobnost rješavanja problema i/ili poteškoće u izražavanju i adekvatnom kanaliziranju ljutnje (Johnson, 2006; Ellis i Stuckless, 1996; prema Sesar i Dodaj, 2014). Bitno je istaknuti da kod situacijskog nasilja motiv za nasiljem nije postizanje kontrole nad partnerom, a nasilje ne mora biti počinjeno od strane oba partnera. Moguće je da su jedan ili oba partnera nasilni, no ne s ciljem preuzimanja kontrole nad partnerom (Johnson, 2008). Kelly i Johnson (2008; prema Žilić i Janković, 2016) navode i nasilje potaknuto razvodom ili razdvajanjem. Nasilje potaknuto razvodom ili razdvajanjem može biti potencirano događajima poput javnog sramoćenja, razdvajanja, optužbama za zlostavljanje djece, partnerovom nevjerom i slično. Opisuje se kao ozbiljan gubitak kontrole kod partnera kod kojih ranije nije bilo nasilnog ponašanja (Holtzworth-Munroe i sur., 2000; Babcock, Green i Robie, 2004; Dutton, 2007; prema Sesar i Dodaj, 2014). Počinitelj može biti i muškarac i žena, ali najčešće je to onaj partner koji je ostavljen i iznenađen rastavom. Počinitelji najčešće priznaju svoje nasilno ponašanje te zbog istog osjećaju sram (Kelly i Johnson, 2008; prema Sesar i Dodaj, 2014).

3. PREVALENCIJA NASILJA ŽENA NAD MUŠKARCIMA

Istraživanja partnerskog nasilja počela su 1970-ih godina te su se prvenstveno usmjeravala na žene kao žrtve nasilja i na muškarce kao počinitelje nasilja (Sesar i Dodaj, 2014). Većina se istraživanja partnerskog nasilja i danas veže uz žene prvenstveno kao žrtve nasilja, što je posljedica i mnogih službenih statistika koje prikazuju takve podatke. Rezultati o stopama prevalencije partnerskog nasilja nisu jednoznačni. Neki podaci govore o muškarcima kao češćim počiniteljima svih oblika nasilja, posebno fizičkog i seksualnog, dok drugi rezultati pokazuju podjednaku učestalost dvosmjernog nasilja ili čak veći postotak nasilja počinjenog od strane žena, posebno psihičkog (Archer, 2000; prema Ajduković, Lów i Sušac, 2011) i fizičkog. Moguće je da na takvu razliku u rezultatima utječu izvori iz kojeg proizlaze informacije. Naime, službene statistike kriminaliteta temelje se na službenim definicijama nasilja i različitih incidenata te na broju evidentiranih i procesuiranih incidenata. Iz tog razloga, službeni se podaci moraju promatrati uz oprez jer postoji nekoliko razloga koji mogu dovesti do prividno manjeg broja muškaraca kao žrtava, odnosno žena kao počiniteljica. Prvi razlog je tamna brojka kriminaliteta koja nije vidljiva u službenim statistikama, dok istraživanja samoiskaza i viktimiziranosti često prikazuju stvarnije stanje, ali ne u potpunosti. Drugi razlog bila bi tendencija blažeg kažnjavanja žena počiniteljica partnerskog nasilja, odnosno često im se „progleda kroz prste“ ublažavanjem kazne kroz opomenu ili čak odbačaj kaznene prijave (Simmons, Lehmann, Cobb i Fowler, 2005; Thornton, Graham-Kevan i Archer, 2012; prema Van Dieten, Jones i Rondon, 2014). Treći i ujedno posljednji razlog su dokazi koji upućuju na tendenciju manjeg prijavljivanja viktimiziranosti kod muškaraca nego kod žena (Fox i Levin, 2005; prema Van Dieten i sur., 2014). Naime, muškarci često na različite načine pokušavaju opravdati nasilno ponašanje partnerice. U istraživanju Hogan (2016; prema Šnajder, 2019) muškarci su kao opravdanja za njeno ponašanje navodili njihovu problematičnu prošlost, iskustva nasilja u djetinjstvu, mentalne bolesti, kulturalne norme koje su usvojile i zbog kojih su sklonije nasilnom ponašanju i slično. Također, Johnson (2006; prema Van Dieten i sur., 2014) ističe da znanstvena istraživanja govore o situacijskom partnerskom nasilju za razliku od statistika kriminaliteta koje govore o nasilnijim i ozbiljnijim oblicima nasilja. Znači da u službenim statistikama najčešće neće biti zabilježena psihička i ekonomska zlostavljanja.

Zbog navedenih razloga, moguće je da brojke koje pokazuju prevalenciju partnerskog nasilja ne pokazuju stvarno stanje te pojave. Naime, obitelj je još uvijek društvena institucija koju karakterizira intimnost i zatvorenost zbog čega se često druge osobe i institucije ne upliću u nasilje koje se događa jer su to „obiteljske stvari“. Javnost nerijetko smatra kako se

„obiteljske stvari“, uključujući i nasilje unutar obitelji, trebaju riješiti upravo unutar sustava u kojem se događaju – obitelji, zbog čega često izostaju prijave primijećenog nasilja. Nadalje, kada se govori o nasilju nad muškarcima, mora postojati svijest o vrlo velikoj tamnoj brojci jer je to fenomen obavljen strahom, sramom, šutnjom, presudama i stereotipima.

Iako se čini da još uvijek u ulozi počinitelja partnerskog nasilja prevladavaju muškarci u odnosu na žene s omjerom 9:1 (Ajduković i Ajduković, 2010), postoji mnogo istraživanja još od 1970-ih godina koja podupiru rezultate o jednako učestalom partnerskom nasilju počinjenom od strane žena i muškaraca, ponekad čak češće počinjenom od strane žena (Morse, 1995; Cook, 1997; Fiebert, 1997; Straus, 1997, 2006; Archer, 2002; Walby i Allen, 2004; Dutton, 2007; prema Allen-Collinson, 2009). Naime, neka istraživanja kojima se promatrala učestalost pojave određenih nasilnih ponašanja pokazalo se da žene češće čine teže oblike nasilja nego muškarci (Straus i Gelles, 1990; Morse, 1995; Moffitt, Robins i Caspi, 2001; prema Dobash i Dobash, 2004). Budući da se većina istraživanja partnerskog nasilja usmjerava na žene kao žrtve i muškarce kao počinitelje, nedostaju podaci koji govore o specifičnim karakteristikama žena počiniteljica partnerskog nasilja. Najčešći oblik partnerskog nasilja je uzajamno nasilje, odnosno partnerski odnos u kojem su oba partnera nasilna, a prevalencija obrasca u kojem je samo žena nasilna podjednako je česta obrascu u kojem je samo muškarac nasilan (Gelles i Straus, 1988b; Straus, Gelles i Steinmetz, 2006; Kessler, Molnar, Feurer i Appelbaum, 2001; Straus, 2006; Anderson, 2002; Capaldi i Owen, 2001; McCarrol i sur., 2004; Moffitt i sur., 2001; Williams i Frieze, 2005; prema Straus, 2009). Zbog povećanog broja uhićenih žena za obiteljsko nasilje postepeno se počinje istraživati i ta pojava. Do povećanog broja uhićenih žena za obiteljsko nasilje može doći i zbog obveze policijskih službenika za uhićenjem oba partnera u slučajevima kada nisu sigurni tko je primarni agresor, no nužno je da se primarni agresor identificira i sankcionira.

Životna prevalencija viktimiziranosti tijekom partnerskog nasilja iznosi 37.3% za žene i 30.9% za muškarce u Sjedinjenim Američkim Državama (Smith, Chen, Basile, Gilbert, Merrick, Patel, Walling i Jain, 2017). Postoji mnogo istraživanja koja pokazuju simetriju u partnerskom nasilju te čak veću upotrebu nasilja od strane ženskih partnerica (Burke, Stets i Pirog-Good, 1988; Magdol i sur., 1997; Thompson, 1991; Follingstad, Wright, Lloys i Sebastian, 1991; Sommer i sur., 1992; Sorenson, Upschurch i Shen, 1996; Straus, 1999; Archer, 2000, 2002; Fiebert, 2004; prema Dutton, Nicholls i Spidel, 2005). Primjerice, Archer (2000; prema Straus, 2009) je u meta-analitičkom istraživanju utvrdio da su žene nešto više uključene u tjelesno nasilje nego muškarci. Ovaj rezultat bio je poprilično neočekivan jer se

inače smatra da u činjenju fizičkog nasilja prevladavaju muškarcu, a psihičkog žene. Istraživanja nasilja kod adolescenata konzistentno pokazuju da djevojke čine više nasilja u partnerskom odnosu nego mladići (Arriaha i Foshee, 2004; Foshe i sur., 1996; Hickman, Jaycox i Aronoff, 2004; Lichter i McCloskey, 2004; Munoz-Rivas, Grana, O'Leary i Gonzales, 2007; Schwartz, O'Leary i Kendziora, 1997; Spencer i Bryant, 2000; Wolfe i sur., 2001; prema Roberts Williams, Ghandour i Kub, 2008). *National Youth Survey (NYS)* dao je izvještaj za 1983. godinu u kojem ističe prisutnost 1/3 partnerskog nasilja počinjeno od strane muškog partnera prema ženskoj partnerici i skoro polovinu slučajeva nasilja ženske partnerice prema muškom partneru. Preostalih 15% odnosilo se na uzajamno nasilje (Morse, 2005; prema Belknap i Melton, 2005). Naknadna istraživanja *NYS*-a do 1992. godine pokazala su da je partnersko nasilje od strane ženske partnerice ostalo učestalije nego partnersko nasilje od strane muškog partnera (Morse, 1995; prema Belknap i Melton, 2005).

Ukoliko se uzme u obzir Johnsonova tipologija nasilja, može se pretpostaviti da se ovi podaci odnose na situacijsko nasilje u kojem su oba partnera nasilna. Johnson (2008) podržava ovu pretpostavku te smatra kako statistike koje upućuju na simetriju u partnerskom nasilju ipak počivaju na opisu situacijskog nasilja dok kod ozbiljnog partnerskog nasilja, odnosno intimnog terorizma, još uvijek prevladavaju muškarci kao počinitelji. Sukladno tome, veća je zastupljenost situacijskog tj. uzajamnog nasilja u općoj populaciji, za razliku od teškog intimnog terorizma koji je zastupljeniji u kliničkim uzorcima.

Feministice kritiziraju i negiraju postojanje simetrije u partnerskom nasilju. Ukazuju na, prema njima, najbitniji nedostatak *Conflict Tactics Scales (CTS)* korištene u većini istraživanja kojima su dobiveni rezultati o simetriji partnerskog nasilja. Naime, skala ne daje podatke o motivu počinjenog nasilja već samo o grubom broju nasilnih napada u partnerskom odnosu (Belknap i Melton, 2005). Tako će osoba koja je prvenstveno reagirala iz samoobrane biti predstavljena kao počinitelj ukoliko je odgovorila šamarom, guranjem ili nekim drugim ponašanjem specificiranim kroz skalu (Dobash i sur., 1992; prema Belknap i Melton, 2005). Zbog nedostatka informacija o motivu, ni ne može se zaključiti zbog čega je došlo do povećanja zastupljenosti počinjenja partnerskog nasilja od strane žena. Također, kod istraživanja samoiskaza uvijek postoji mogućnost nevjerodostojnih podataka zbog neiskrenosti sudionika. Moguće je da sudionici istraživanja oba spola nisu prijavili neka svoja nasilna ponašanja, ali i da nisu prijavili neka nasilna ponašanja svoga partnera.

Nadalje, Stets i Straus (1990; prema Dutton i sur., 2005) ističu da je kod žena tri puta veća vjerojatnost korištenja teškog nasilja nad nenasilnim muškim partnerom nego kod muškaraca nad nenasilnom ženskom partnericom. Ovaj rezultat dobiven je korištenjem podataka američke nacionalne ankete te je vrlo bitan za proučavanje ove pojave, no ostao je nezamijećen. Prema Johnsonu (2008), moguće je da „intimni teroristi“ često psihički zlostavljaju svoju žrtvu i krive ju za sve loše što se događa u odnosu, pa postoji vjerojatnost da zbog nemogućnosti podnošenja daljnjeg psihičkog nasilja, žrtva primjenjuje silu protiv svog partnera kako bi se obranila od potencijalnog nasilja ili kako bi se osvetila za verbalno i emocionalno zlostavljanje. U navedenoj situaciji primarni počinitelj nije fizički nasilan za razliku od žrtve koja postaje počiniteljem, no zbog nedostatka informacija o motivu ne može se zaključiti što je uistinu u podlozi ovog rezultata. Iz tog razloga je bitno naglasiti i značajnu ulogu poznavanja konteksta u kojem se nasilje pojavljuje i motivacije za vršenjem nasilja, što u većini istraživanja partnerskog nasilja nedostaje.

Pri zaključivanju o prevalenciji na temelju rezultata istraživanja potrebno je pristupiti s određenim oprezom i kritičnosti. Naime, postoje razlike u brojkama s obzirom na to uzimaju li se podaci iz istraživanja samoiskaza počiniteljica ili iz istraživanja viktimiziranosti od muških žrtava. Smatra se da će žene prijaviti više nasilja jer muškarci neke oblike nasilja neće okarakterizirati nasilnima (Wolfe i sur., 2001; prema Roberts Williams i sur., 2008). Sukladno tome, Caetano i suradnici (2002; prema Roberts Williams i sur., 2008) iznijeli su rezultate u kojima je 42% žena prijavilo činjenje nasilja, za razliku od 19% njihovih muških partnera koji su prijavili viktimiziranost. U populacijskim istraživanjima rasprostranjenosti partnerskog nasilja najviše je zastupljeno uzajamno nasilje u kojem u jednakoj mjeri sudjeluju oba partnera, dok se u istraživanjima na kliničkim uzorcima i ženama koje su korisnice skloništa za žrtve nasilja nalazi značajno manje uzajamnog nasilja (Ajduković i sur., 2011). Podaci su sukladni Johnsonovom (2008) objašnjenju o većoj zastupljenosti situacijskog nasilja u općoj populaciji i intimnog terorizma u skloništima za žrtve. Mnogo policijskih izvještaja te rezultata istraživanja ispitanih uzoraka iz skloništa i bolnica govori o 90% - 95% partnerskog nasilja počinjenog od strane muškog partnera (Dobash i sur., 1992; Johnson, 1995; McLeod, 1984; Belknap i Melton, 2003; Saunders, 1986; prema Belknap i Melton, 2005). Očekivani su rezultati o većoj zastupljenosti partnerskog nasilja počinjenog od strane muškog partnera u skloništima za žrtve nasilja zbog vrlo malog ili nepostojanog broja muških žrtava u skloništima. Razlog vrlo malog ili nepostojanog broja muških žrtava u skloništima u Hrvatskoj je što ne postoji sigurna kuća isključivo za muškarce žrtve nasilja u Hrvatskoj, za razliku od susjednih

zemalja (Poredoš Lavor i Jerković, 2011). Također, postojeće sigurne kuće za smještaj žrtva obiteljskog nasilja većinom ne primaju muške žrtve jer bi na taj način mogle potencijalno ugroziti ili stvoriti neugodu ženama koje su ondje već smještene. Stoga, muškarci koji i trpe intimni terorizam od strane svoje partnerice, često nemaju mjesto gdje bi mogli potražiti utočište. S druge strane, muškarci često niti ne traže smještaj u sigurnu kuću zbog srama ili jer ne smatraju da je nasilje toliko prijeteće, odnosno životno ugrožavajuće da bi im to bilo potrebno, češće je to u slučajevima lakog do umjerenog situacijskog nasilja.

Iako većina slučajeva nasilja žene prema muškarcu nije životno ugrožavajuća za muškarca, uvijek postoje iznimke u kojima je i muškarcu potrebna jednaka pomoć kao i teško zlostavljanoj ženi. Pence i Paymar (1993) ističu slučajeve sedam muškaraca koji su bili fizički napadnuti od strane svoje partnerice. Tih sedam muškaraca bilo je u istoj situaciji kao stotine žena koje se nalaze u skloništima za žrtve obiteljskog nasilja. Njihove partnerice vršile su svakodnevni teror nad njima te su trebali zaštitu države (smještaj u sklonište) i ogromnu emocionalnu i socijalnu podršku. Razlika između tih sedam muškaraca i 90 ostalih muških žrtava je što oni nisu mogli izaći iz romantičnog odnosa bez da partneričino nasilje i prijetnje ne eskaliraju. Naime, kod ostalih muških žrtava je pretežno bila riječ o lakšem do umjerenom situacijskom nasilju u kojem su u većini slučajeva oba partnera pokazivala nasilno ponašanje. Kao što prikazuju rezultati, najčešće se radi o uzajamnom nasilju u kojem su i muškarac i žena nasilni. Nasilje često prestane u slučajevima kada muškarac prestane s nasiljem ili napusti odnos, no to nije slučaj i kod ovih sedmero muškaraca.

4. OBILJEŽJA POČINITELJICA PARTNERSKOG NASILJA

Babcock, Miller i Siard (2003) proveli su istraživanje u kojem su sudjelovale žene u tretmanu za zlostavljačko ponašanje, a usmjerili su se na kontekst i motivaciju za zlostavljanjem. Podijelili su žene u dvije kategorije: *Partner Only (PV)*, žene koje su koristile agresiju samo prema romantičnom partneru te *Generally Violent (GV)*, žene koje su koristile agresiju u različitim situacijama. Ovakva podjela može djelomično potvrditi pretpostavku da osobe koje se nasilno ponašaju u različitim situacijama, najčešće nasilje „nose“ i kući pa se nasilno ponašaju i prema intimnom partneru. Najčešći je razlog što smatraju nasilje adekvatnim odgovorom na rješavanje sukoba. S druge strane, postoje osobe koje se ponašaju nasilno samo prema partneru i znaju kontrolirati svoje nasilno ponašanje pred i prema drugim ljudima. Moguće je da osobe koje koriste nasilje samo prema romantičnom partneru imaju konkretan cilj i/ili razlog zbog kojeg čine partnersko nasilje. Rezultati navedenog istraživanja pokazali su značajno više stope fizičkog i psihičkog nasilja kod *GV* žena koje su ujedno nanijele i više ozljeda svojim partnerima tijekom protekle godine. Za razliku od *PV* žena, *GV* žene prijavile su i davljenje partnera. Ovo je vrlo zanimljiv podatak, budući da se pokazalo da su ponašanja u kojima se koristi vlastita snaga i tijelo, poput davljenja, karakterističnija za muškarce. Također, češće su izjavile da osjećaju želju da naude sebi i drugima, probleme s pamćenjem te različite interpersonalne probleme. Navedene karakteristike moguće je povezati s već spomenutim rizičnim čimbenicima koji su se pokazali značajnima za počinjenje partnerskog nasilja. Naime, pokazalo se da iskustva zlostavljanja u djetinjstvu mogu rezultirati neurokognitivnim smetnjama, poput problema s pamćenjem koji navode i *GV* žene. Također, visok postotak žena koje vrše partnersko nasilje pokazuju visoke rezultate na skali za granični poremećaj ličnosti kojeg karakterizira nestabilnost u interpersonalnim odnosima, impulzivnost i teškoće u kontroliranju bijesa te suicidalne misli i samoozljeđivanje (Kreisman i Straus, 2004; prema Kurtović, 2015), što su također navele *GV* žene. Visok postotak obje kategorije žena imale su iskustvo fizičkog i seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. Jedina razlika je da su *GV* žene češće svjedočile nasilju majke nad ocem. Na taj način mogle su kroz učenje imitacijom, u kojem je majka model, preuzeti obrazac nasilnog ponašanja majke i normalizirati nasilje te ga primijenjivati u različitim situacijama. Čak 70% *GV* žena i 58.8% *PO* žena imalo je iskustvo seksualnog zlostavljanja tijekom djetinjstva, što je vrlo zabrinjavajuć postotak, ali može objasniti ovu pojavu. Naime, seksualno zlostavljanje u djetinjstvu pokazalo se kao značajan prediktor razvoja graničnog poremećaja ličnosti (Bohus i sur., 2004; prema Kurtović, 2015). Otprilike 62% žena obje kategorije imalo je kriminalnu povijest, no zanimljivo je da čak 44%

njih nije željelo specificirati o kojim se djelima radi te se o razlogu odbijanja davanja odgovora može samo nagađati.

Kubiak, Kim, Fedock i suradnici (2013; prema Van Dieten i sur., 2014) istražili su razlike kod žena zatvorenica te su ih podijelili u tri skupine: (1) žene koje su imale izoliran slučaj nasilja tj. osuđene su za nasilno kazneno djelo, ali u zadnjih 12 mjeseci se nisu nasilno ponašale, (2) žene koje su se nasilno ponašale u zadnjih 12 mjeseci, ali nisu osuđene za nasilno kazneno djelo te (3) žene koje su osuđene za nasilno kazneno djelo te su se nasilno ponašale u zadnjih 12 mjeseci. Pokazalo se da su skupine (2) i (3) imale značajno veću zastupljenost različitih poremećaja mentalnog zdravlja i zlorabe sredstava ovisnosti, kriminalnu povijest te nasilnu osobnost, za razliku od žena koje su imale izoliran slučaj nasilja. Felson (2002; prema Dutton i sur., 2015) je zaključio da žene koje su nasilne prema svojim muževima imaju tendenciju za korištenjem agresije i u ostalim situacijama i pod različitim okolnostima, što bi bio opis *GV* žena. Van Dieten i suradnici (2014) prikazuju tipologiju žena počiniteljica partnerskog nasilja s obzirom na učestalost, ozbiljnost i motivaciju za nasilje te ju temelje na različitim istraživanjima. Prva kategorija odnosi se na žene koje vrše nasilje samo kako bi se obranile, druga kategorija odnosi se na žene koje se uključuju u uzajamno partnersko nasilje i treća se odnosi na žene koje su primarni i dominantni agresori (*prikaz u Tablici 1.*).

Tablica 1. Trenutne tipologije u istraživanju partnerskog nasilja (Typologies Currently Reflected in the IPV Research) (Van Dieten i sur., 2014)

Tipologija	Objašnjenje	Istraživanja (?)
<i>Samoobrana</i>	Žene koje čine partnersko nasilje iz samoobrane ili kao odgovor na frustraciju. Primarno su žrtve nasilja.	Conradi i Geffner, 2009; Hamberger i Guse, 2002; Miller i Meloy, 2006; Renauer i Henning, 2005; Saunders, 2002; prema Van Dieten i sur., 2014
<i>Uzajamno partnersko nasilje</i>	Žene koje su jednako nasilne u partnerskom odnosu kao i njihovi partneri – dvosmjerno nasilje.	Conradi i Geffner, 2009; Johnson, 1995; Renauer i Henning, 2005; prema Van Dieten i sur., 2014
<i>Dominantan/primaran agresor</i>	Žene koje su primarni agresori protiv svog partnera.	Conradi i Geffner, 2009; Hamlett, 1998; Henning i sur., 2009; Renauer i Henning, 2005; prema Van Dieten i sur., 2014

Dutton (2002; prema Dutton i sur., 2005) je utvrdio da su određeni čimbenici osobnosti odgovorni za fizičko i psihičko zlostavljanje od strane muškaraca, a ne njihova „muškost“. U nekoliko empirijskih istraživanja sudionika obveznog tretmana, pokazalo se kako je kombinacija plašljive, odnosno izbjegavajuće privrženosti, osobina graničnog poremećaja ličnosti te simptoma kronične traume generirala tzv. „nasilnu osobnost“ kod muškaraca (Dutton, 1998; prema Goldenson, Spidel, Greaves i Dutton, 2009). Ovime se potvrđuje kako i

žene mogu biti nasilne jer muškarci nisu nasilni samo zbog svojih karakteristika kao muškarca, odnosno „muškosti“ već se radi o kombinaciji karakteristika koje dovode do ponašanja u kojem prevladavaju nasilni obrasci.

4.1. Rizični čimbenici za počinjenje partnerskog nasilja

Dutton i suradnici (2005) pregledom literature zaključuju kako žene koje vrše nasilje nad svojim intimnim partnerom čine heterogenu skupinu koja ima različite karakteristike, no mnoge karakteristike dijele i s muškim počiniteljima nasilja. Demografske karakteristike poput mlađe dobi, niskih primanja, nezaposlenosti i siromašne socijalne mreže pokazale su se važnima za počinjenje i viktimiziranost partnerskog nasilja kod oba spola (Capaldi, Knoble, Wu Short i Kim, 2012; prema Van Dieten i sur., 2014). Neka istraživanja govore o utjecaju nezaposlenosti, niskog socioekonomskog statusa, siromaštva, nedostatka socijalne podrške i izbora mogućnosti na pojavu počinjenja partnerskog nasilja (Batchelor, 2005; Pollock, Mullings i Crouch, 2006; prema Van Dieten i sur., 2014). Često se ove karakteristike spominju u objašnjavanju generalne pojave nasilja budući da često raste razina frustracije zbog deprivacije i nezadovoljstva, a visoka razina frustracija često rezultira nekim oblikom nasilja. Henning, Jones i Holdford (2003; prema Dutton i sur., 2005) proučavali su demografske karakteristike, karakteristike djetinjstva i funkcioniranja obitelji te mentalno zdravlje kod muških i ženskih počinitelja obiteljskog nasilja. Kod žena se pokazalo vjerojatnije da su pohađale fakultet, ali i manje vjerojatno da rade izvan kuće. Sličan udio muškaraca i žena imao je niski IQ prema WAIS – R (Wechslerova skala inteligencije za odrasle osobe).

Žene su izvijestile o ozbiljnom međusobnom zlostavljanju kod roditelja tijekom djetinjstva, a muškarci o kažnjavanju od strane primarnih skrbnika. Žene su izvještavale o uzimanju propisanih psihotropnih lijekova i ranijim pokušajima suicida, dok je kod muškaraca postojalo ranije liječenje od ovisnosti i visok rizik od recidivizma te probleme u ponašanju prije 16.-te godine. Felson (2002; prema Dutton i sur., 2005) navodi da delinkvencija i prijašnje agresivno ponašanje značajno pozitivno koreliraju sa ženskom agresijom kao i s muškom. Generalno se delinkvencija i prijašnje agresivno ponašanje vežu uz nastavak agresivnog ponašanja i u odrasloj dobi. Posebno ukoliko se osoba nasilno i agresivno ponaša u različitim situacijama, mala je vjerojatnost da će takvo ponašanje izostati u partnerskom odnosu. Većina osoba će se suzdržati od nasilnog ponašanja izvan partnerskog odnosa. Dok nasilno ponašanje u različitim situacijama i okolnostima znači da osoba nije usvojila vještine adekvatnog i konstruktivnog rješavanja sukoba zbog čega prilikom konflikata s drugim osobama reagira neprimjereno situaciji.

Dob je vrlo bitna u općenitom objašnjavanju kriminaliteta te se smatra kako rani ulazak u delinkvenciju („*early starter*“) često rezultira dugotrajnim kriminalnim životnim stilom (Broidy i sur., 2003; Cote, Tremblay, Nagin, Zoccolillo i Vitran, 2002; Moffitt, Caspi, Rutter i Silva, 2001; prema Van Dieten i sur., 2014). Nadalje, karakteristike roditelja koje su se pokazale značajnima za počinjenje partnerskog nasilja su zlouporaba sredstava ovisnosti, problemi mentalnog zdravlja, kriminalno i antisocijalno ponašanje. Zbog navedenih karakteristika, roditelji nisu u mogućnosti pružiti svojoj djeci adekvatnu podršku i zaštitu te ih naučiti konstruktivnim strategijama rješavanja sukoba (Andrews i Bonta, 2010; Leschied, Cummings, Van Brunschot, Cunningham i Saunders, 2001; Pollock i sur., 2006; prema Van Dieten i sur., 2014). Tijekom djetinjstva, roditelji su djetetu najvažnije osobe te je od iznimnog značaja kakav će međusoban odnos uspostaviti. Kroz interakciju s roditeljima dijete uči o sebi, o drugima i o svijetu oko sebe te kako reagirati na svijet oko sebe. Naime, dijete često uči ponašanja kroz imitaciju bliskih osoba pa ako se roditelji ponašaju nasilno, dijete će naučiti takvo ponašanje i primijenjivati ga u kasnijim odnosima. U sljedećem dijelu će biti opisana važnost odnosa s roditeljima u prvim godinama djetetova života te kako ono može utjecati na pojavu partnerskog nasilja u odrasloj dobi.

Navedene karakteristike smatraju se statičkim rizičnim čimbenicima koji nisu podložni promjenama, a predviđaju nasilno i/ili kriminalno ponašanje. Daljnja pozornost bit će usmjerena na dinamičke rizične čimbenike koje je moguće mijenjati i na koje bi se trebala usmjeriti pažnja tijekom tretmana počinitelja.

4.1.1. Privrženost

Istraživanja su pokazala kako muški i ženski počinitelji partnerskog nasilja imaju iskustva neadekvatnog adaptiranja tokom djetinjstva što često rezultira poteškoćama s privrženošću (Henning, Jones i Holdford, 2003; prema McKeown, 2014). Privrženost je specifičan oblik emocionalne povezanosti koje se razvija između djeteta i njegovog primarnog skrbnika te se formira u ranom djetinjstvu, a karakterizira je povezanost na socijalnoj i emocionalnoj razini (Bowlby, 1982; prema Matić, 2020). Privrženost se nastavlja i tijekom odrasle dobi, jedino se objekt privrženosti zamjenjuje ljubavnim partnerom ili drugim bitnim osobama. Ainsworth, Blehar, Waters i Wall (1978; prema Mayseless, 1991) utvrdili su da postoje tri obrasca privrženosti: siguran, anksiozan/ambivalentan i izbjegavajuć. Anksiozan/ambivalentan i izbjegavajuć tip spadaju u nesiguran obrazac privrženosti te postoje različita istraživanja koja pokazuju povezanost nesigurnog obrasca privrženosti i počinjenja partnerskog nasilja (Carney i Buttell, 2005; Goldenson, Geffner, Foster i Clipson, 2007; prema

McKeown, 2014.) Istraživanja su pokazala da osobe s nesigurnim obrascem privrženosti (više anksiozni nego izbjegavajući) osjećaju anksioznost u romantičnim odnosima, strah od napuštanja, slabu regulaciju emocija, više ljubomore i stresa te imaju neadekvatnu i „siromašnu“ komunikaciju (Kobak i Hazan, 1991; prema Goldenson i sur., 2009). Nadalje, Mason i Blankenshio (1987; prema Dutton i sur., 2005) ističu visoku potrebu za pripadnosti kod ženskih studentica kod kojih je postojala veća vjerojatnost za zlostavljanjem partnera. Vještine za konstruktivno rješavanje sukoba te za izražavanje i regulaciju emocija, koje su se pokazale nedovoljnim ili nepostojanim u odnosima u kojima postoji partnersko nasilje, bitne su za uspostavljanje i održavanje kvalitetnog i zdravog (romantičnog) odnosa. Ako te vještine izostaju, može se očekivati da će u odnosu prevladavati anksioznost, ljubomora, stres i drugi negativni čimbenici koji su karakteristični za osobe s nesigurnim obrascem privrženosti.

Follingstad, Bradley, Helf i Laughlin (2002) predložili su model kojim bi predvidjeli nasilje u romantičnim vezama na uzorku od 412 studenata. Kod oba spola pokazalo se da je anksiozna privrženost, nastala zbog ranijih iskustava, dovela do razvoja tzv. „agresivnog temperamenta“. Autori smatraju da nesigurna privrženost u kombinaciji s neadekvatnim nošenjem s anksioznošću može dovesti do razvoja agresivnog temperamenta. Tijekom pokušaja održavanja romantične veze, osobe s nesigurnom privrženosti su konstantno anticipirale napuštanje ili odbijanje od strane partnera. Neuspješno nošenje s takvim emocijama dovelo je do razvoja agresivnog temperamenta i agresivnog pokušaja kontroliranja i zadržavanja partnera. Brennan, Clarke i Shaver (1998; prema McKeown, 2014) navode kako se kod teme partnerskog nasilja može govoriti o dvije dimenzije: anksioznoj i izbjegavajućoj privrženosti, odnosno nesigurnim tipovima privrženosti. Anksiozna privrženost je karakteristična za pojedince kod kojih postoji ljubomora, perzistentan strah od napuštanja i ovisnost o romantičnom partneru (Hazan i Shaver, 1987; prema McKeown, 2014). Pojedinci s anksioznom privrženošću ističu da njihova romantična iskustva slična *roller-coaster* – kreću se od velikih očekivanja i euforije do ljubomore i depresije te ističu tendenciju brzog i lakog zaljublivanja (Hazan i Shaver, 1987; prema Mayselless, 1991). S druge strane, izbjegavajuća privrženost karakteristična je za pojedince koji zbog nepovjerenja i straha od bliskosti prema drugima izbjegavaju uspostavu intimnih odnosa te ističu teškoće u zaljublivanju (Hazan i Shaver, 1987; prema Mayselless, 1991). Pistole (1989; prema Mayselless, 1991) je utvrdila da osobe s anksioznim tipom privrženosti pokazuju visok stupanj konflikata i nizak stupanj brige, intimnosti, održivosti, predanosti i zadovoljstva. Posesivnost i ljubomora bili su karakteristični za njihove romantične odnose. Čine se ljubomornima, anksioznima, posesivnima te prilikom

rješavanja sukoba reagiraju napadom. Istovremeno izražavaju želju za bliskošću i agresivnost. Osobe s izbjegavajućim tipom privrženosti pokazuju visok stupanj konflikata i nizak stupanj intimnosti, strasti, predanosti i zadovoljstva. Čine se distanciranima i neprijateljskim te koriste strategiju izbjegavanja pri rješavanju sukoba. Najčešće kontroliraju svoje impulse i pokušavaju poštivati socijalne norme.

Mali broj istraživanja koja su usmjerena samo na žene koje čine partnersko nasilje našla su, kao i kod muškaraca, dominantnost nesigurnog obrasca privrženosti (Carney i Buttell, 2005; Goldenson i sur., 2007; Orcutt, Garcia i Pickett, 2005; prema Goldenson i sur., 2009). Orcutt, Garcia i Pickett, (2005; prema McKeown, 2014) naišli su na podatak da je vjerojatnije da će žene s višom razinom anksiozne privrženosti i s nižim stupnjem izbjegavajuće privrženosti napasti svog partnera. Nadalje, žene koje su ujedno bile i žrtve i počinitelji imale su najviše razine anksiozne privrženosti. Čini se da privrženost igra vrlo bitnu ulogu za uključivanje u partnersko nasilje, odnosno da će osobe s nesigurnim obrascem privrženosti (posebno anksiozni tip) vrlo vjerojatno biti uključene u partnersko nasilje, no ovisno o interakciji s ostalim čimbenicima ovisi s koje strane partnerskog nasilja će biti. Sukladno tome, pokazalo se da je anksiozna privrženost povezana s brojnim psihopatologijama, uključujući granični poremećaj ličnosti (Levy, 2005; prema McKeown, 2014). McKeown (2014) je u svome istraživanju dobila rezultat kako je kod ženskih počiniteljica prisutan viši stupanj anksiozne privrženosti nego izbjegavajuće privrženosti, što je u suprotnosti s muškim počiniteljima (Hansen, Waage, Eid, Johnsen i Hart, 2011; prema McKeown, 2014). Također, u njenom istraživanju pokazalo se i da je izbjegavajući tip privrženosti bio povezan s viktimizacijom, za razliku od anksioznog tipa koji se povezao s počinjenjem partnerskog nasilja. Ovi podaci upućuju da je kod žena anksiozni tip privrženosti zaslužniji za počinjenje partnerskog nasilja nego izbjegavajući (Goldenson i sur., 2009).

4.1.2. Traumatska iskustva

Mnogo ženskih počiniteljica partnerskog nasilja ima iskustvo različitih oblika viktimizacije (Abel, 2001; Babcock i sur., 2003; Goldenson i sur., 2007; Stuart, Moore, Hellmuth, Ramsey i Kahler, 2006; prema Goldenson i sur., 2009), a trauma često može utjecati na razvoj graničnog poremećaja ličnosti (Kaehler i Freys, 2011; prema McKeown, 2014) koji je čest kod partnerskog nasilja. Viktimizacija se može odnositi na razdoblje djetinjstva, ali i na razdoblje odrasle dobi. Iskustvo zlostavljanja u djetinjstvu se u različitim istraživanjima pokazalo kao rizični čimbenik za nasilno i zlostavljajuće ponašanje žena prema drugim osobama (Mihalic i Elliot, 1997; Straus, 1990; Sullivan, Meese, Swan, Mazure i Snow, 2005;

White i Humphrey, 1994; prema Swan, Gambone, Caldwell, Sullivan i Snow, 2008). U različitim istraživanjima se pokazala visoka stopa prevalencije zlostavljanja u djetinjstvu kod žena koje su bile u tretmanu zbog počinjenog partnerskog nasilja (Dowd, Leisring i Rosenbaum, 2005; Hamberger i Potente, 1994; Kernsmith, 2006; Leisring, Dowd i Rosenbaum, 2003; prema Swan i sur., 2008). Kao što je već spomenuto, djeca koja su izložena viktimizaciji ili svjedočenju nasilja mogu putem učenja po modelu naučiti i usvojiti nasilne obrasce ponašanja te koristiti nasilno ponašanje u kasnijim odnosima s drugim ljudima. Swan i Snow (2003) navode rezultate istraživanja o traumatskim iskustvima i zlostavljanju prije 18-te godine života te se pokazalo da je 35% žena doživjelo fizičko zlostavljanje, 37% je doživjelo emocionalno/psihičko zlostavljanje i 52% je pretrpjelo seksualno zlostavljanje u djetinjstvu. Abel (2011; prema Van Dieten i sur., 2014) je istražio razliku u iskustvu traume kod muških i ženskih počinitelja partnerskog nasilja. Rezultati su pokazali značajno veće rezultate na skalama za traumu kod žena počiniteljica. Mnoga istraživanja žena odrasle dobi i studentica koje su koristile nasilje u partnerskim odnosima pokazala su visoku prevalenciju viktimiziranosti od strane partnera kod onih (Straus i Gelles, 1990; Swan i Snow, 2002; Hamberger i Guse, 2002; Cercone i sur., 2005; Orcutt, Garcia i Pickett, 2005; Stuart i sur., 2006; prema Swan i sur., 2008).

Zlostavljanje i ostala traumatska iskustva mogu prouzročiti poteškoće u regulaciji i izražavanju emocija (Abel, 2001; Henning i sur., 2003; prema Van Dieten i sur., 2014) što se uz poteškoće u komunikaciji pokazalo često prisutnim kod žena osuđenih (Blanchette, 1997; Bottos, 2007; Stewart i sur, 2014; prema Van Dieten i sur., 2014) i privedenih (Caldwell, Swan, Allen, Sullivan i Snow, 2009; Henning i sur., 2003; Shorey, Brasfield, Febres i Stuart, 2011; prema Van Dieten i sur., 2014) za partnersko nasilje. Iskustvo zlostavljanja može doprinijeti razvoju traumatskih ozljeda mozga koje mogu rezultirati različitim neurokognitivnim frustracijama poput smanjene kontrole impulsa, emocionalne disregulacije, smanjene tolerancije na frustraciju te problema s planiranjem, pamćenjem i pažnjom (Valera i Berenbaum, 2003; prema Goldenson i sur., 2009). Ovo je vrlo važan podatak kojemu se nije posvetilo dovoljno pozornosti u istraživanjima. Ovakve ozljede mozga su pokazale povezanost s počinjenjem nasilja u istraživanjima usmjerenima samo na mušku populaciju te ponovno nedostaje istraživanja za žene, stoga je potrebno istražiti tu pojavu i kod ženskog spola (Turkstra, Jones i Toller, 2003; prema Goldenson i sur., 2009).

4.1.3. Problemi mentalnog zdravlja

Zbog različitih traumatskih iskustava u djetinjstvu postoji mogućnost razvoja depresije, anksioznosti, posttraumatskog stresnog poremećaja te zlouporabe sredstava ovisnosti. Prevalencija ovih stanja pokazala se visokom kod žena koje koriste nasilje u partnerskim odnosima (Stuart i sur., 2006, Swan i sur., 2008, McKeown, 2014). Različita istraživanja pokazala su kako je kod žena koje su počinile partnersko nasilje prisutno: zlouporaba sredstava ovisnosti, povijest nasilnog ponašanja, depresivni simptomi, poremećaji ličnosti, poteškoće u upravljanju i regulaciji ljutnjom te slabe socijalne vještine (Bottos, 2007; Henning i sur., 2003; Leenaars, 2005; Stewart, Gabora, Allegri i Slavin-Stewart, 2014; prema Van Dieten i sur., 2014). Swan i suradnici (2005; prema Swan i sur., 2008) ističu kako su kod 69% žena, koje su koristile nasilje prema svom muškom partneru, zadovoljeni kriteriji za depresiju, 24% njih je uzimalo lijekove koje je prepisao psihijatar, skoro svaka peta žena imala je problem s alkoholom ili drogama, a skoro svaka treća je zadovoljavala kriterije za posttraumatski stresni poremećaj. O sličnim rezultatima izvještavaju Dowd i suradnici (2005; prema Swan i sur., 2008) kod žena koje su sudjelovale u tretmanu kontrole ljutnje zbog partnerskog nasilja. Česti problemi bili su depresija (67%), zlouporaba sredstava ovisnosti (67%), pokušaj suicida (30%), hospitalizacija u psihijatrijsku ustanovu (20%), bipolarni poremećaj (18%) te problemi s anksioznošću (9%). Neriješena trauma može pridonijeti i razvoju različitih karakteristika povezanih s antisocijalnim, graničnim i narcisoidnim poremećajem ličnosti (Duttoni sur., 2005; prema Van Dieten i sur., 2014). Neurotski poremećaji pokazali su se čestim kod žena u Kaznionici u Požegi osuđenih za ubojstvo intimnih partnera (Dundović, 2002; prema Dundović, 2007).

Ehrensaft, Cohen i Johnson (2006) napravili su longitudinalno istraživanje u trajanju od 20 godina u kojem su istraživali povezanost izloženosti obiteljskom nasilju tijekom djetinjstva, simptoma poremećaja ličnosti te počinjenja partnerskog nasilja u odrasloj dobi. Rezultati su pokazali povezanost prisustva simptoma poremećaja ličnosti s kasnijom pojavom partnerskog nasilja bez obzira na spol. Karakteristike graničnog poremećaja ličnosti poput poremećaja self koncepta i identiteta, emocionalne disregulacije i poteškoća s privrženošću povezane su s rizikom za počinjenje partnerskog nasilja kod oba spola (Dutton, 1998; Goldenson i sur., 2007; prema McKeown, 2014).

Mali broj istraživanja usmjerenih na žene pokazuju povezanost činjenja partnerskog nasilja s graničnim, antisocijalnim i ovisnim poremećajem ličnosti (Dutton, Starzomski i Ryan, 1996; Murphy, Meyer i O'Leary, 1993; prema McKeown, 2014). Spidel, Nicholls, Kendrick,

Klein i Kropp (2004; prema Dutton i sur., 2005) proveli su istraživanje ženskih studentica Sveučilišta u Zapadnoj Kanadi i rezultati samoizvješća pokazali su visoke stope poremećaja ličnosti: opsesivno-kompulzivni (34.6%), antisocijalni (33.8%), pasivno-agresivni (28.7%), narcisoidni (22.8%) te granični (22.1%). McKeown (2014) je u svom istraživanju došla do podatka da granični i antisocijalni poremećaj ličnosti imaju vrlo značajnu ulogu u objašnjavanju partnerskog nasilja počinjenog od strane žena. Magdol i suradnici (1997; prema Dutton i sur., 2005) utvrdili su da kod ženskih počiniteljica partnerskog nasilja postoje visoki rezultati na skalama za psihoticizam, neuroticizam te zlouporabu alkohola. Slične rezultate dobili su i Sommer i sur. (1992; Dutton i sur., 2005) koji su utvrdili da kod mladih žena s povišenim rezultatima psihoticizma i neuroticizma postoji veći rizik za partnersko nasilje. Nadalje, Henning, Jones i Holdford (2003; prema Elmquist, Hamel, Shorey, Labrecque, Ninnemann i Stuart, 2014) ističu da žene uhićene za partnersko nasilje iskazuju više rezultate na skalama za deluzijski poremećaj, depresiju, bipolarni poremećaj te poremećaje mišljenja.

Varely Thornton i suradnici (2010; prema Elmquist i sur., 2014) pronašli su značajne spolne razlike u karakteristikama poremećaja ličnosti koji su se pokazali značajni za predikciju partnerskog nasilja. Kod žena su se osobine klastera B (antisocijalni, granični, histrionski i narcisoidni tip), a kod muškaraca osobine klastera A (paranoidni, shizoidni i shizotipni tip) pokazale značajnima za predikciju počinjenja partnerskog nasilja. Osobine klastera B koje su se kod žena pokazale značajnima za predikciju, mogu objasniti čest motiv ljutnje i izražavanja negativnih emocija kod žena za partnersko nasilje. U slučaju povišenih rezultata na skalama različitih karakteristika poremećaja ličnosti, velika je vjerojatnost da se osoba neće znati adekvatno i konstruktivno nositi sa stresom, emocijama i konfliktima te da će u trenutcima ljutnje i nezadovoljstva reagirati agresijom.

Rezultati pokazuju visoku zastupljenost psihopatologije kod žena počiniteljica partnerskog nasilja. Naime, navedene demografske karakteristike kod počinitelja partnerskog nasilja (siromaštvo, nezaposlenost, siromašna socijalna mreža i različite deprivacije) u kombinaciji s određenom psihopatologijom, koja osobi onemogućava racionalno sagledavanje problema i reagiranje na adekvatan način te kontrolu nad emocijama i ponašanjem, mogle bi rezultirati i neadekvatnim izražavanjem nezadovoljstva i ljutnje tj. nasiljem.

5. OBILJEŽJA NASILJA ŽENA NAD MUŠKARCIMA

Nasilje žena nad muškarcima se u nekim odrednicama razlikuje od nasilja muškaraca nad ženom. Još uvijek je nedovoljan broj istraživanja proučio fenomen nasilja partnerskog nasilja žena nad muškarcima, zbog čega nema dovoljno rezultata za donošenje općenitijih zaključaka. Ipak, moguće je istaknuti neke specifičnosti i razlike u odnosu na partnersko nasilje muškarca nad ženom. U nastavku će biti opisane razlike i specifičnosti s obzirom na vrstu nasilja koju žena čini te s obzirom na razlog, odnosno motiv koji leži u podlozi njenog nasilnog ponašanja prema partneru.

5.1. Vrste nasilja

Postoje određene spolne razlike kada se govori o činjenju partnerskog nasilja. Iako su rezultati nekih istraživanja pokazali simetriju kod počinjenja partnerskog nasilja, bitno je naglasiti da muškarci i žene ne koriste iste vrste nasilja. Poredoš Lavor i Jerković (2011) ističu da su žene najčešće počiniteljice psihičkog/emocionalnog i ekonomskog zlostavljanja nad muškim partnerima. Emocionalno i ekonomsko zlostavljanje oblici su zlostavljanja koji se ne vide i ne ostavljaju trag, stoga se ne mogu ni mjeriti. Ove vrste zlostavljanja često ostanu nezamijećene i neprijavljene. Budući da je psihičko nasilje je jedno od glavnih oblika nasilja, javnost je upoznata s njime pa postoji i više istraživanja na tu temu i kod žena počiniteljica partnerskog nasilja. S druge strane, ekonomsko nasilje još uvijek nije dovoljno prepoznato, posebno kod muškaraca kao žrtvi. Zbog tog razloga, o ekonomskom nasilju žena nad muškarcima, nažalost, nema podataka. Od velike važnosti bila bi istraživanja usmjerena upravo na ovaj fenomen.

5.1.1. Fizičko nasilje

Rezultati metaanaliza 82 istraživanja pokazali su jednaku zastupljenost žena i muškaraca u ulozi nasilnika u braku, s tim da su neka istraživanja pokazala čak nešto veći udio žena nego muškaraca (Archer, 2000; prema Žilić i Janković, 2016). Rezultati „*The National Family Violence Survey*“ (Straus i Gelles, 1990; prema Swan i sur., 2009) su pokazali, na nacionalnom reprezentativnom uzorku od 6 002 muškaraca i žena, da je u prethodnoj godini 12.4% žena i 11.6% muškaraca izjavilo da su bili nasilni prema svome partneru. Nadalje, 4.8% žena i 3.4% muškaraca je izjavilo korištenje teškog nasilja. Melton i Belknap (2003) su proučavanjem policijskih izvještaja o partnerskom nasilju došli do određenih razlika u fizičkom nasilju s obzirom na spol. Optuženi muškarci češće su gurnuli, zgrabili, gutili ili vukli žrtvu za dio tijela ili za kosu te joj nisu dozvolili da nazove policiju. Optužene žene češće su žrtvu udarile objektom, bacile objekt na žrtvu, udarile žrtvu vozilom, ugrizle žrtvu te koristile oružje. Na taj način su najčešće ozljede kod muškaraca bile ogrebotine, a kod žena masnice. Predmeti

koje su žene najčešće koristile u lišavanju života svog partnera ili drugih članova obitelji u istraživanju Vesne Nikolić-Ristanović (2000) bili su većinom predmeti koji su im se našli pri ruci: sjekira, nož, drvo, valjak za tijesto i zidarski alat. Archer (2002; prema Denson, O'Dean, Blake i Beames, 2018) također navodi kako žene češće koriste oružje, bacaju objekte na žrtvu te nanose ugrize za razliku od muškaraca koji dave, gute i udaraju žrtvu. Ovi rezultati su očekivani s obzirom da su muškarci snažniji spol i mogu snagom tijela nauditi žrtvi dok žene posežu za različitim predmetima kojima bi mogle povećati vjerojatnost ozljede partnera ili posežu za drugačijim strategijama poput grebanja i griženja. Archer (2000; prema Dutton i sur., 2005) navodi da su muškarčeve ozljede najčešće zadobivene ženskom primjenom oružja te fizičkim napadom na muške genitalije.

Budući da su muškarci generalno snažniji spol, postoji pretpostavka da je veća vjerojatnost ozljeđivanja partnera u situacijama kada muškarac vrši nasilje nad ženom. Naime, veća je vjerojatnost da će udarac muškarca ostaviti vidljive tragove, dok u suprotnoj situaciji neće. Možda iz tog razloga žene češće od muškaraca koriste oružje protiv svog partnera (Farrel, 1994; Fiebert, 1998; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001). S druge strane, iako se većinom smatra kako muškarci nanose svojim partnericama teže ozljede i veću štetu, rezultati *National Crime Victimization Survey* (Rennison, 2000; prema Straus, 2009) ističu podatak kako je godišnje 60 000 (u odnosu na 900 000 ženskih žrtvi) muških žrtvi teškog partnerskog nasilja te da je između 1993. i 1998. godine 47 000 muškaraca ozlijedila njihova partnerica, a 28 090 ih je primilo medicinsku skrb zbog zadobivenih ozljeda.

Roberts Williams i suradnice (2008) su pregledom 15 istraživanja, koja izvještavaju o ženskom partnerskom nasilju kod adolescenata, došle do rezultata da je među adolescentima najčešće fizičko partnersko nasilje. Nadalje, pokazao se širok raspon stope prevalencije od 4% do 79%. Autorice ističu da su razlog diskrepancije između dva rezultata razlike u metodologiji i uzorkovanju u istraživanjima. Naime, istraživanja s niskom stopom prevalencije partnerskog nasilja kod adolescenata uključivala su samo teško nasilje i seksualno nasilje, a istraživanja koja su dobila visoke stope uključivala su uzorak koji je bio visokorizičan. Kada se izuzmu ta istraživanja, ostaje ih 11 čiji je raspon stope prevalencije između 9% i 44,3%. Capaldy i Crosby (1997; prema Ajduković i sur., 2011) ističu kako 51% srednjoškolskih parova priznaje da je koristilo neke oblike fizičkog nasilja i uglavnom se radi o obostranom nasilnom ponašanju. Kod slučajeva u kojima je samo jedan partner nasilan, u 17% slučajeva radilo o djevojkama za razliku od 4% slučajeva u kojima su se mladići ponašali nasilno. Stope prevalencije fizičkog nasilja od strane studentica u partnerskim odnosima pregledom 14 istraživanja je između 11,7%

i 39% (Roberts Williams i sur., 2008). Bilo je očekivano da će kod partnerskog nasilja adolescenata biti prisutna niska stopa seksualnog i teškog fizičkog nasilja jer se najčešće radi o psihičkom nasilju i lakšem do umjerenom fizičkom, što se može primijetiti i u praksi. Kod adolescenata se primjećuje i veća zastupljenost uzajamnog situacijskog nasilja.

Međunarodno istraživanje s uzorkom od preko 13 000 studenata u 32 zemlje došlo je do rezultata da je 1/3 djevojaka i mladića fizički napalo partnera u zadnjih godinu dana (Straus, 2007; prema Žilic i Janković, 2016). Roberts Williams i suradnice (2008) pregledom 31 istraživanja o odraslim počiniteljicama partnerskog nasilja ističu kako u toj skupini također prevladava fizičko nasilje i to u svim pregledanim istraživanjima. Najviša stopa od 68% nađena je u uzorku odraslih žena koje su se liječile od alkohola koji predstavlja rizični čimbenik za počinjenje i viktimizaciju kod partnerskog nasilja. Također, 1/3 žena koje su se liječile od ovisnosti prema drogama (Chermack i sur., 2000; Chermack i sur., 2001; prema Roberts Williams i sur., 2008) i polovica žena ovisnih o alkoholu koje traže ambulantno liječenje (Chase i sur., 2003; prema Roberts Williams i sur., 2008) izvijestile su o počinjenju ozbiljnih oblika nasilja protiv svojih partnera. Može se pretpostaviti da alkohol i droge djeluju i kao facilitator koji omogućava i pospješuje pojavu nasilnog ponašanja. Nacionalni reprezentativni uzorak pokazao je kako je fizičko nasilje počinilo 30% afroamerikanki, 21% latino žena te 16% bjelkinja (Caetano, Schafer i Cunradi, 2001; Caetano, Cunradi, Schafer i Clark, 2000; Cunradi, Caetano, Clark i Schafer, 1999; prema Roberts Williams i sur., 2008), što znači da se se partnersko nasilje događa i bez obzira na etničko podrijetlo.

5.1.2. Psihičko nasilje

Buss (1994, 2003; prema Denson i sur., 2018) smatra kako je glavna funkcija psihičke agresije prema partneru (uključujući i direktna i indirektna ponašanja) izazvati kod partnera osjećaj manje vrijednosti, reducirati samopercipirajući osjećaj vlastite vrijednosti kao romantičnog partnera te izazvati kod žrtve osjećaj sreće što se osigurala sadašnjim partnerom kako bi se time smanjile mogućnosti da ih partner napusti.

Rezultati „*The National Family Violence Survey*“ (Straus i Sweet, 1992; prema Swan i sur., 2008) pokazali su kako žene koriste jednaku količinu psihičke agresije kao i muškarci. U navedenom istraživanju, 75% žena i 74% muškaraca izjavilo je da su koristili barem jedan oblik psihički nasilnog ponašanja prema svojem partneru u zadnjih godinu dana. Stark i Flitcraft (1996; prema Swan i sur., 2008) kod psihičkog nasilja ističu obrazac prisile kojeg karakterizira upotreba prijetnji, izolacije, zastrašivanja i emocionalnog zlostavljanja te obrazac kontrole nad seksualnosti i društvenim životom uključujući odnose sa obitelji i prijateljima,

nad materijalnim sredstvima i ostalim aspektima svakodnevnog života (kupovina, dolasci i odlasci i slično). Johnson (1993; prema Sesar i Dodaj, 2014) navodi kako nasilje koje karakterizira prisila i kontrola najčešće koriste muškarci u partnerskim odnosima, ali da i žene mogu činiti ovaj oblik partnerskog nasilja. Neki autori (Felson i Outlaw, 2007; Graham – Kevin, 2007; prema Swan i sur., 2008) pretpostavljaju da će neke oblike kontrolirajućeg ponašanja jednako vjerojatno koristiti i žene i muškarci, ali je potrebno više istraživanja na tu temu. Dva istraživanja (Swan i Snow, 2002; Swan i sur., 2005; prema Swan i sur., 2008) pokazala su da je 1.5 puta veća vjerojatnost kod žena da dožive prisilnu kontrolu nego da ju koriste protiv partnera. S druge strane, Stets i Hammons (2002; prema Straus, 2009) proveli su longitudinalno istraživanje 286 parova tijekom prve tri godine njihovog braka. Tijekom tog razdoblja žene su imale nešto više rezultate na skali mjerenja kontrolirajućeg ponašanja. Nekoliko istraživanja izvještava kako žene i muškarci jednako često upotrebljavaju prisilu i kontrolu prema svom partneru (Stets i Pirog-Good, 1990; Stets, 1991; Felson i Outlaw, 2007; Hines i sur., 2007; Straus i Gozjolko, 2014; prema Denson i sur., 2018).

Istraživanja samoiskaza počinitelja partnerskog nasilja u mladenačkim vezama u Hrvatskoj (Blažeka Kokorić, 2005; Janković, 2008; Ajduković Ručević i Šincek, 2007; prema Žilić i Janković, 2016) pokazala su da djevojke čine više emocionalnog i verbalnog nasilja nego mladići. Schumacher i Smith Slep (2004; prema Roberts Williams i sur., 2008) istraživali su samoiskaze o verbalnom nasilju kod 398 učenika različite etničke pripadnosti od 10. do 12. razreda. Rezultati su pokazali da je 94% ženskih učenica izjavilo da su bile verbalno agresivne prema sadašnjem ili zadnjem bivšem partneru. West i Rose (2000; prema Roberts Williams i sur., 2008) ističu podatak o rasponu od 36.5% do 88.6% ženskih počiniteljica nasilja, a razlike postoje s obzirom na vrstu nasilja te su ženske počiniteljice izvijestile da najčešće dovode svog partnera do osjećaja krivnje, a najrjeđe do osjećaja inferiornosti. Roberts Williams i suradnice (2008) su kod tri istraživanja koja su koristila *Conflict Tactics Scale* i *Abuse Behavior Inventory* našle stope počinjenja psihičkog nasilja preko 65%. Cercone, Beach i Arias (2005; prema Roberts Williams i sur. 2008) su uvrstili i teške oblike psihičkog nasilja u istraživanju s 414 studentica većinom bjelkinja. Rezultati su pokazali da je 26.7% njih izvijestilo o počinjenju takvih oblika nasilja prema svom partneru u nekom dijelu svog života. Rezultati nekoliko istraživanja (Sugihara i Warner, 2002; White i Chen, 2002; prema Roberts Williams i sur., 2008) govore o rasponu psihičkog nasilja od strane žena prema svom partneru u zadnjoj godinu od 81% do 88%. Još jedan oblik psihičkog nasilja je uhođenje, no pokazalo se da ga žene

značajno rjeđe koriste nego muškarci. Upravo suprotno, mnogo češće ga doživljavaju (Swan i sur., 2005; prema Swan i sur., 2008).

Kao što je spomenuto, psihičko nasilje se sastoji i od indirektnog nasilja, odnosno oblika nasilja u kojem počinitelj želi naštetiti žrtvi dok istodobno nastoji prikriti tu namjeru (Bjorkqvist, Lagerspetz i Kaukianen, 1992; Hess i Hagen, 2006; prema Denson i sur., 2018). U ovu kategoriju spada romantična odnosna agresija („*romantic relational aggression*“) te Denson i suradnici (2018) navode kao primjer flertanje s drugom osobom kako bi partner bio ljubomoran, prijatnje partneru da će prekinuti vezu, pričanje drugim ljudima loše stvari o partneru kako se ne bi nekom svidio i slično. Bjorkqvist (1994; prema Denson i sur., 2018) ističe kako ženske osobe na taj način pokušavaju indirektnim metodama postići ciljeve, budući da su fizički slabije od muškaraca. Prema izvještajima istraživanja viktimizacije od strane muškaraca, ovaj oblik agresije je jednak ili viši od stope viktimiziranosti žena (Linder i sur., 2002; prema Denson i sur., 2018).

Poredoš Lavor i Jerković (2011: 403) navode različite oblike nasilja koje trpe muškarci, što su primijetile kroz svakodnevan praktičan rad: „*uspoređivanje s drugim muškarcima, ismijavanje u obitelji i javnosti (izgled, spolnost, razna znanja i vještine), obezvređivanje, lažna optuživanja, prigovaranja vezana za socijalni, profesionalni (osobito obrazovni) i kulturno-nacionalni status, kontinuirano velika očekivanja u materijalnom smislu, kontrola financija, manipulacije i „pakosti“ u procesima razvoda braka i povjere djece na čuvanje i odgoj, stvaranje emotivnih „koalicija“ s djecom protiv oca, proglašavanje istih psihički bolesnom ili nestabilnom osobom.*“ Poredoš Lavor (2010; prema Poredoš Lavor i Jerković, 2011) napominje da nasilje nad muškarcima vrlo rijetko prvo krene s udarcima. Prethodi mu psihičko zlostavljanje i ponašanja poput prijatnji, vrijeđanja, razbijanja predmeta, emocionalnih pritisaka i slično. Psihičko nasilje češće zna biti dugotrajno i vrlo narušavajuće, za razliku od fizičkog koje se može pojaviti kao izoliran slučaj. Možda su izolirani slučajevi nasilja muškarca nad ženom rezultati dugotrajnog psihičkog zlostavljanja žene nad muškarcom. Nerijetko muškarci racionaliziraju vlastito nasilno ponašanje rečenicom „sama je to tražila“, no potrebno je upoznati se s kontekstom u kojem se nasilje dogodilo te karakteristike i dugotrajnost psihičkog nasilja zbog kojeg je možda muškarac reagirao nasilno.

5.1.3. Seksualno nasilje

Većina istraživanja seksualnog nasilja i prisile na seksualne aktivnosti među partnerima govore o većem udjelu takvog ponašanja počinjenog od strane muškog partnera prema ženskom nego obrnuto (Archer, 2000; Feder i Henning, 2005; Katz, Carino i sur., 2002;

Ménard i sur., 2003; O'Sullivan i sur., 1998; Straus i sur., 1996; Struckman-Johnson i sur., 2003; West i Rose, 2000; prema Swan i sur., 2008 i Foshee, 1996; Coker i sur., 2002; Black i sur., 2011; prema Denson i sur., 2018). Sukladno tome, rezultati istraživanja pokazali su kako je 2.5 puta veća vjerojatnost da će žene doživjeti seksualnu prisilu nego da će ju koristiti. West i Rose (2000; prema Roberts Williams i sur., 2008) proveli su istraživanje kojim su mjerili pojavu seksualnog nasilja u partnerskim odnosima kod adolescenata. Stopa seksualnog nasilja počinjenog od strane djevojaka kreće se od 4.6% do 19.5% ovisno o specifičnom seksualnom ponašanju. Najčešće ponašanje je prisila na ljubljenje, a najrjeđe je prisila na seksualni odnos. Coker i suradnici (2000; prema Roberts Williams i sur., 2008) došli su do rezultata za stopu prevalencije od 4.2% kod srednjoškolki u Južnoj Karolini.

Što se tiče studentske populacije, Beyers i suradnici (2000; Roberts Williams i sur., 2008) su u svome istraživanju došli do vrlo niske stope od 2.1%, ali nisu uvrstili neka specifična ponašanja. Za razliku od njih, Anderson (1998, 1996; prema Roberts Williams i sur., 2008) je uvrstio i pokušaj seksualnog nasilja te je dobio visoku stopu od 34.1% do 46.2%. Cortoni i suradnici (2017; prema Denson i sur., 2018) su proučavanjem službene statistike kriminaliteta te istraživanja velikih razmjera došli do podatka da su od 2000. do 2013. godine u 12 zemalja (Australija, Belgija, Kanada, Engleska i Wales, Francuska, Irska, Novi Zeland, Norveška, Škotska, Španjolska, Švicarska i Sjedinjene Američke Države) samo 2.2% seksualnih prijestupnika žene, no da kod djevojaka postoji veća vjerojatnost za počinjenjem partnerskog nasilja nego kod odraslih žena. Isti autori su kroz meta-analizu zaključili kako je prevalencija 5-6 puta veća nego što pokazuju službene statistike kriminaliteta.

Niska zabilježena prevalencija seksualnog nasilja počinjenog od strane žena može se objasniti i pretpostavkom o smanjenoj vjerojatnosti muškaraca za prijavom vlastite seksualne viktimizacije. Razlozi mogu biti različiti, može postojati sram jer se u muškoj kulturi potiče na veći broj ženskih partnerica s kojima se stupilo u spolni odnos. Moguće je da se boje osude drugih muškaraca ukoliko prijave seksualno uznemiravanje ili seksualni napad kako ih se ne bi okarakteriziralo slabićima ili jadnicima. Jedan od razloga može biti i da se žrtve boje da će biti ponižene ili optužene krivom te da njihove optužbe neće biti shvaćene ozbiljno od strane stručnjaka (Fisher i Pina, 2013; Stemple i sur., 2017; prema Denson i sur., 2018). Nadalje, smatra se da je muškarac dovoljno snažan da se može obraniti od seksualnog napada te javnost često pod pojavom erekcije podrazumijeva pristanak na spolni odnos. Naime, društvo o ženi ne razmišlja kao o počiniteljici seksualnog nasilja koja može koristiti i manipulaciju kako bi

ostvarila svoj cilj. Ovakve situacije vrlo su osjetljive jer se temi seksualnosti i povredi seksualnosti mora pristupiti s oprezom.

Poppen i Segal (1988; prema Fiebert i Tucci, 1998) su u istraživanju koristili upitnik kojim su željeli procijeniti jesu li sudionici ikad koristili ili iskusili seksualnu prisilu prema ili od svog partnera. Rezultati su pokazali da je 74% žena i 44% muškaraca bilo žrtva barem jednog oblika seksualne prisile od strane partnera ili partnerice. Waldner, Haugrud i Magruder (1995; prema Fiebert i Tucci, 1998) proučavali su neželjeno seksualno ponašanje uz korištenje 12 tehnika prisile kod uzorka od 220 ženskih i 202 muških studenata. Rezultati su pokazali da su muškarci izvijestili o 457, a žene o 626 incidenata koji su uključivali neželjeno seksualno ponašanje.

Sugihara i Warner (2002; prema Roberts Williams i sur., 2008) izvještavaju o stopi od 11% meksičkih američkih žena koje su vršile seksualno nasilje nad intimnim partnerom u proteklih godinu dana. Iako postoje istraživanja koja pokazuju značajne stope seksualne prisile od strane žena (Anderson i Struckman-Johnson, 1998; prema Straus, 2009), muškarci će vjerojatnije koristiti fizičku silu kako bi prisilili partnericu na seksualni odnos, a silovanja od strane nepoznate osobe su skoro isključivo muška kaznena djela (Saunders, 2003; U.S. Department of Justice, 2003; prema Straus, 2009). Kao što uvijek postoje izuzeci, tako postoje i u ovom slučaju. Primjerice, istraživanje na studentskoj populaciji dobilo je rezultat od 33% studenata koji su doživjeli verbalno ili neverbalno nasilno ponašanje partnerica kako bi ih natjerale na spolni odnos. Nasilna seksualna ponašanja odnosila su se na prisilu na seksualni odnos bez kondoma (21.3%) i seksualni odnos protiv njihove volje (14.6%) te ih je pri korištenju prisile 13.5% ozlijeđeno (Glavaš, 2017; prema Šnajder, 2019). U istraživanju seksualne prisile u kojoj su muškarci žrtve, no nije specificiran odnos sa ženskom osobom, rezultati su pokazali da je 70% muškaraca iskusilo neki oblik seksualne prisile u zadnjih 5 godina. Čak 20% njih se osjećalo seksualno iskorišteno od strane njihove partnerice. Istraživanjem se potvrdilo i da je vrlo mali broj (3%) muškaraca doživio teško seksualno zlostavljanje i prisilu koje bi uključivalo fizičku silu i/ili prijetnje. Također, pokazalo se da su žrtve češće bile mlađe dobi. Autori to objašnjavaju pretpostavkom da su stariji muškarci većinom u braku ili dugogodišnjem partnerskom odnosu pa su manje dostupni za mogućnost seksualne viktimizacije tijekom udvaranja, odnosno hodanja.

Na temelju rezultata, može se donijeti pretpostavka da postoji tamna brojka ženskog počinjenja seksualnog nasilja te da žene češće čine blaže oblike koji ne uključuju fizičku silu i

prijetnje te se u većini slučajeva radi o nasilju tijekom hodanja, a ne duže veze ili braka. Kao bitan čimbenik kod seksualnog nasilja ističe se i uloga alkohola. U istraživanju njemačkih studenata, približno 70% ženskih počinitelja je izjavilo kako je jedno ili oba partnera pilo alkohol prije incidenta (Krahe i Berger, 2013; prema Denson i sur., 2018). Također, žene počiniteljice također koriste alkohol kako bi ohrabrile žrtvu i iskoristile žrtvino intoksicirano stanje (Struckman-Johnson i sur., 2003; prema Denson i sur., 2018 i).

5.2. Razlozi žena za činjenje partnerskog nasilja

Perilla, Frndak, Lillard i East (2003; prema Belknap i Melton, 2005) jedni su od rijetkih koji su proveli istraživanje usmjereno upravo na rijedak fenomen ženskih počiniteljica nasilja. Autori govore o tri komponente od kojih se sastoji model kojim se nastoji objasniti partnersko nasilje počinjeno od strane žene: učenje (*learning*), mogućnosti/prilike (*opportunity*) i odabir (*choice*).

Učenje (*learning*) se odnosi na učenje modela nasilničkog ponašanja kroz iskustvo viktimizacije ili svjedočenje pojavi nasilja u bliskom okruženju. Neka istraživanja potvrđuju visoku razinu iskustava nasilja u djetinjstvu kod žena optuženih za obiteljsko nasilje (Swan i Snow, 2003; prema Belknap i Melton, 2005). Perilla i suradnici (2003; prema Belknap i Melton, 2005) navode slučajeve u kojima je žena bila izložena teškom nasilju u prethodnom partnerskom odnosu ili je svjedočila majčinoj izloženosti teškom nasilju te je kroz ta iskustva naučila i usvojila nasilne obrasce te ih primijenila u nadolazećim partnerskim odnosima. Mogućnost usvajanja nasilnih obrazaca potvrđuje i teorija socijalnog učenja prema kojoj se kroz učenje po modelu modeliranja, imitacije, simboličkim učenjem i kroz učenje promatranjem djeca mogu naučiti i preuzeti obrasce ponašanja modela.

Sljedeća komponenta, mogućnosti/prilike (*opportunity*), više je usmjerena na žene koje su izložene dugotrajnom zlostavljanju od strane svog partnera. Perilla i suradnici (2003; prema Belknap i Melton, 2005) objašnjavaju ovu komponentu kao situaciju u kojoj dolazi do preokreta moći iz ruke počinitelja u ruke žrtve koja postaje počinitelj, odnosno ova komponenta odnosi se ponajviše na osvetu ili samoobranu. Npr. žrtva dugotrajnog zlostavljanja pronalazi priliku za korištenjem nasilja u trenutku kada je njen zlostavljač onnesposobljen i/ili u nesvijesti zbog intoksikacije alkoholom, a nasiljem se služi kao načinom obrane od budućih potencijalnih napada jer to vidi kao jedinu mogućnost preživljavanja.

Nadalje, isti autori naglašavaju da pristupi koji ističu odgovornost počinitelja zbog odabira (*choice*) nasilja kod muških počinitelja moraju navedeno uzeti u obzir i kod ženskih

počiniteljica. U odnosu na to, ističu slučajeve u kojima je muški počinitelj prestao s nasiljem, ali je žena postala počiniteljica kako bi nadoknadila sve godine u kojima je bila žrtva. Upravo teorija racionalnog izbora objašnjava da počinitelj sam donosi odluku o izboru ponašanja nakon što procijeni dobrobiti i rizike za potencijalno ponašanje. Na taj način osoba sama odlučuje kada će prestati s nasilnim ponašanjem, odnosno hoće li uopće započeti s njime. Isto tako, žena koja je izložena dugotrajnom zlostavljanju, sama odlučuje postati počinitelj nakon što partner prestane s nasilničkim ponašanjem. Swan i Snow (2003; prema Belknap i Melton, 2005) navode kako neke žene koriste nasilje kao strategiju suočavanja sa stresom zbog iskustva nasilne veze. Naime, kombinacija neusvojenih vještina adekvatnog nošenja sa stresom te straha od ponovne viktimizacije ili nekog sličnog problema može rezultirati korištenjem nasilja kao strategije suočavanja u konfliktnim situacijama. Dundović (2007) ističe da, iako se najčešće nasilje žene prema muškarcu opravdava kroz samoobranu ili kao odgovor na dugogodišnje zlostavljanje, postoje mnogi podaci koji ukazuju na jednaku spremnost žena i muškaraca za fizičkim obračunom i primjenom vatrenog oružja unutar doma.

Čini se da su razlozi kod žena za počinjenjem partnerskog nasilja vrlo heterogeni. Bitno je istaknuti kako žene često ne navode samo jedan razlog za korištenjem agresije već je najčešće riječ o kombinaciji nekoliko motiva (Olson i Lloyd, 2005). Žene, u istraživanjima samoiskaza, često kao razloge za korištenjem agresije navode: samoobranu/zaštitu, ljutnju, kaznu ili osvetu partneru za maltretiranje i/ili nedolično ponašanje, otpor partnerovoj/muškoj kontroli te pokušaj prisile na komunikaciju i/ili dobivanja pozornosti (Campbell, 1993; Carrado i sur., 1996; Dasgupta, 1999; Follingstad i sur., 1991; Hamberger i sur., 1997; prema Olson i Lloyd, 2005). Langhinrichsen-Rohling, McCullars i Misra (2012; prema Van Dietsen i sur., 2014) kategoriziraju motive za intimnu partnersku agresiju kod oba spola u 7 područja: moć/kontrola, samoobrana, izražavanje negativnih emocija (npr. ljutnja), poteškoće u komunikaciji, osveta, ljubomora i ostalo. Rezultati istraživanja Elmquist i suradnika (2014) pokazuju da ne postoje značajne razlike u motivaciji između muškaraca i žena te prema kategorizaciji Langhinrichsen-Rohling i suradnika najčešći motivi kod žena bili su samobrana (38.7%), izražavanje negativnih emocija (28%) te poteškoće u komunikaciji (29.2%). Kod muškaraca su se u istom istraživanju javili jednaki motivi kao i kod žena no u manjim postocima: samoobrana (29.4%), izražavanje negativnih emocija (20.8%) te poteškoće u komunikaciji (21.6%). Bair-Merritt i suradnici (2010; prema Denson i sur., 2018) proveli su pregled 23 istraživanja te su pozornost usmjerili na motivaciju za žensko počinjenje partnerskog nasilja. Rezultati su pokazali kako su najčešći motivi samoobrana, izražavanje

ljutnje, kontrola, želja za partnerovom pozornošću te osveta. Makepeace (1986; prema Elmquist i sur., 2014) kao najčešće motive također navodi samoobranu (35.6%) i nekontroliranu ljutnju (24.2%). Follingstad (1991; prema Straus, 2009) je istraživao motive studenata za nasilje u partnerskom odnosu koje je prikupio kroz samoiskaz počinitelja. U istraživanju je 37.5% muških i 57.6% ženskih počinitelja iskazalo da je njihovo nasilničko ponašanje motivirala ljutnja, te 8.3% muških i 22% ženskih počinitelja je iskazalo da je razlog bila želja za kontrolom partnera. Langhinrichsen-Rohling (2010; prema Elmquist i sur., 2014) ističe kako postoji mogućnost da muškarci zbog društvene uloge ne priznaju određene motive ili ih manje prijavljuju. Npr. smatra se da nije prihvatljivo da se muškarac nasiljem osvećuje svojoj partnerici ili da se nasilno ponaša zbog poteškoća u izražavanju negativnih emocija. Babcock i suradnici (2003) pretpostavili su da će *PO (Partner Only)* žene češće koristiti nasilje u samoobrani nego *GV (Generally Violent)* žene, no rezultati njihovog istraživanja nisu potvrdili tu pretpostavku. Kao najčešće motive za nasilje obje skupine žena navele su samoobranu (28.3%) i ljutnju i/ili frustraciju (20%). *GV* žene su se u više slučajeva složile s tvrdnjama: „partner je to tražio“, „izgubila sam kontrolu“, „bila sam frustrirana“ i „željela sam ga iznervirati“.

Žene su često zbog socijalne i spolne konstrukcije u inferiornom položaju kada dođe do pregovora i konflikta. Zbog toga često koriste agresiju kako bi izjednačile moć s partnerom, no ne smije se zanemariti njihova sposobnost i odluka o činjenju nasilja, odnosno opravdavati na temelju inferiornog položaja. Nadalje, bitno je uzeti u obzir kontekst u kojem se nasilje događalo te uzorak koji je sudjelovao u istraživanju. Primjerice, moguće je da zbog određene situacije osoba posegne za specifičnim ponašanjem koje inače ne koristi. Također, kao što je već navedeno, kod uzoraka žena koje traže pomoć u skloništima veća je vjerojatnost samoobrane kao motiva za nasilje.

Želja za kontrolom i moći

Iako mnoga istraživanja pokazuju da muškarci češće koriste nasilje kao sredstvo postizanja kontrole nad partnericom koja izaziva njihov autoritet (Barnett i sur., 1997; Cazenave i Zahn, 1992; Ehrensaft, Langhinrichsen-Rohling, Heyman, O'Leary i Lawrence, 1999; Jacobson, 1994; Makepeace, 1986; Renzetti, 1999; prema Swan i sur., 2008), postoje druga istraživanja koja ističu da motiv kontrole ne izostaje kod partnerskog nasilja počinjenog od strane ženskog spola (Hamberger i sur., 1997; prema Swan i sur., 2008). Kernsmith (2005; prema Straus, 2009) je u istraživanju žena optuženih za partnersko nasilje otkrila kako su glavni

razlozi bili ljutnja, kontrola, discipliniranje partnera i želja za moći, a ne samoobrana kao što mnoga istraživanja pokazuju. Također, Straus (2009) navodi kako je najčešće prijavljen razlog za partnersko nasilje i kod muških i kod ženskih partnera prisila, ljutnja i kažnjavanje nedoličnog ponašanja partnera.

Feministički pristup najviše naglašava kako se glavna razlika između ženskih i muških počinitelja nasilja u partnerskim odnosima nalazi u podlozi, odnosno razlozima za činjenjem nasilja. Smatraju da je kod muških počinitelja najčešći razlog partnerskog nasilja postizanje kontrole i moći, za razliku od ženskih. U odnosu na to, Straus (2009) ističe razliku između situacijske i generalizirane prisile, odnosno kontrole. Situacijska se odnosi na tendenciju da se partnera prisili da učini ili ne učini određenu stvar, dok se generalizirana odnosi na želju za dominacijom nad partnerom u svim aspektima odnosa. Kada govorimo o uzajamnom partnerskom nasilju u kojem su počinitelji oba partnera, najčešće govorimo o situacijskoj kontroli. S druge strane, kada se radi o generaliziranoj kontroli, ipak su u većoj mjeri počinitelji muškarci. Sukladno tome, Swan i Snow (2003) ističu da je 38% žena izjavilo da su prijetile nasiljem kako bi natjerale partnera da učini nešto i da je to bilo učinkovito u 53% slučajeva. Slične rezultate dobili su Stuart i suradnici (2006) kod žena uhićenih za partnersko nasilje. U 22% slučajeva, žene su koristile nasilje kako bi postigle kontrolu nad partnerom, u 22% slučajeva kako bi natjerale partnera da učini nešto ili prestane s nečim te u 17% slučajeva kako bi se partner u nečemu složio s njima. Srivastava (2016; prema Šnajder, 2019) otkriva kao neke od glavnih razloga ženinog nasilnog ponašanja u vezi: dominantnost žene (81.8%), ženino inzistiranje da je uvijek u pravu (72.7%) te neispunjenje seksualnih potreba (27.3%).

Fiebert i Gonzoles (1997; prema Straus, 2009) su kod uzorka od 978 ženskih studentica došli do rezultata kako je 29% njih iniciralo fizički napad, odnosno nije reagiralo u samoobrani ili slično. Najveći postotci su bili kod sljedećih odgovora: „Moj partner nije bio osjetljiv na moje potrebe“ (46%); „Željela sam steći partnerovu pozornost.“ (44%); „Nisam vjerovala da će moji postupci boljeti/ozlijediti mog partnera.“ (38%); „Moj partner je bio verbalno nasilan prema meni.“ (38%); „Moj partner me nije slušao.“ (43%).

Kao što su prethodna istraživanja navela, osobe s nesigurnim obrascem privrženosti će u intimnom odnosu češće osjećati strah od napuštanja i više ljubomore i stresa. Budući da ih karakterizira neadekvatna i „siromašna“ komunikacija, u pokušaju da ne dopuste partneru napuštanje veze, mogu posegnuti za nasiljem kao taktikom zadržavanja i postizanja kontrole nad partnerom i odnosom. Iako se pokazalo da je izbjegavajući tip privrženosti češće povezan

s iskustvom viktimizacije u partnerskom odnosu, postoje slučajevi u kojima se činjenje partnerskog nasilja veže uz osobe s takvim tipom privrženosti. Naime, osobe s izbjegavajućim tipom privrženosti mogu koristiti nasilje kao način kontrole svog partnera kako ne bi postale previše emocionalno uključene. S druge strane, moguće je da uđu u vezu (najčešće s osobom sigurnog tipa privrženosti) te na taj način gube kontrolu koja je nekada bila samo u njihovim rukama kada su se oslanjali samo na sebe. Naučeni su inhibirati svoju anksioznost i ljutnju, no ako percipiraju objektivnu prijetnju, odnosno mogućnost da će ih partner napustiti, inhibirani sustavi se aktiviraju i bijes kulminira. Na taj način one pokušavaju ponovno uspostaviti kontrolu koju su imale prije partnera (Maysel, 1991).

Ljutnja

Psihologinja Ana Kandare Šoljaga (prema Poredoš Lavor i Jerković, 2011) opisuje ljutnju kao dio emocionalnog i socijalnog svijeta osobe koji je neizostavan dio svake osobe. Definira ju kao normalnu emocionalnu reakciju koju doživljavaju sve osobe bez obzira na dob i spol. Poredoš Lavor i Jerković (2011) ističu da sve osobe u sebi imaju određenu količinu ljutnje, no postoji razlika u mogućnosti nošenja s njome te kontroliranja i usmjeravanja na socijalno prihvatljive načine.

Pearson (1997; prema Straus, 2009) je u svom istraživanju dobila rezultat kako je 90% žena napalo svog partnera jer su bile bijesne, frustrirane ili ljubomorne. Olson i Lloyd (2005) ističu motive i argumente žena za korištenjem agresije. Kao razloge najčešće navode psihološke čimbenike (probleme s agresijom, stres i depresivno raspoloženje), narušavanje pravila (nezadovoljstvo partnerovim odgovorima/ponašanjem), nepoštivanje „pravila“ odnosa), dobivanje pozornosti i suglasnosti (želja da se partner složi s njima/napravi što žele) i osveta za prijetnje (korištenje agresije kako bi imale dobru sliku o sebi). Sudionice istraživanja navele su kako je to bio jedini način da partner obrati pozornost na njih i poslušaju što žele reći te da im je, nakon mnogo neuspjelih pokušaja rješavanja konflikata mirnim i racionalnim putem, frustracija rasla sve do trenutka eskalacije. Do sličnih rezultata dobiveni su i velikim britanskim istraživanjem (Carrado, George, Loxam, Jones i Templar, 1996; prema Elmquist i sur., 2014) kod kojih se kao najčešći razlog za počinjenjem partnerskog nasilja pojavila izjava da su htjeli doprijeti do partnera, kod oba spola. Dutton i suradnici (2005) navode kako postoje dokazi koji ukazuju na mogućnost da je ženska agresija u partnerskim odnosima uistinu disfunkcionalni pokušaj uspostave emocionalne povezanosti s partnerom.

Bland i Orn (1986; prema Dutton i sur., 2005) izvještavaju da je u kanadskom uzorku 73.4% žena koje su bile nasilne prema partneru izjavilo da su one inicirale nasilje. Slične podatke su dobili i Stets i Straus (1992; prema Dutton i sur., 2005) koji pokazuju da su žene u 52.7% slučajeva prve krenule s nasilnim činom. Straus (1999; prema Olson i Lloyd, 2005) i Archer (2000; prema Olson i Lloyd, 2005) su također istaknuli rezultate vlastitih istraživanja u kojima su žene češće nego muškarci inicirale napad. Potrebno je uzeti u obzir razlike u postavljanju pitanja o iniciranju nasilja u istraživanju, s obzirom da se u većini pitanja ne specificira o kojoj vrsti nasilja je riječ te odnosi li se iniciranje napada samo na konflikt ili na fizički/verbalni napad što može zbuniti samog ispitanika. Motiv ljutnje i pokušaja da se dopre do partnera, ali i želja za kontrolom, mogu utjecati na iniciranje nasilja kod žene. Sutter, Byrne, Howells i Day (2002; prema Van Diemen i sur., 2014) istražili su razlike u izražavanju ljutnje među muškim i ženskim zatvorenica. Žene zatvorenice su iskazale višu razinu ljutnje te su izvijestile o češćem i vjerojatnijem nasilnom reagiranju na manji stupanj provokacije nego muškarci.

Kod osoba s izbjegavajućim tipom privrženosti postoji još jedan scenarij u kojem može doći do nasilja, osim već navedenog pokušaja uspostave kontrole. Za osobe s izbjegavajućim tipom privrženosti karakteristično je da koriste neprijateljstvo kao strategiju kako partner ne bi postao preblizak (Kobak i Sceery, 1988; prema Mayseless, 1991). Ako naiđu na partnera koji ih sili na višu razinu intimnosti i bliskosti koju oni ne žele ili ne mogu postići, njihova reakcija može rezultirati još većim neprijateljstvom. Ukoliko je partner uz to i ambivalentan pa ponekad želi više bliskosti, a ponekad je odbijajuć ili distanciran, to može djelovati provokativno za osobu s izbjegavajućim tipom privrženosti. Također, ako su te promjene u ponašanju kombinirane s agresijom ili ljutnjom to može osobi dati i moralni legitimitet da uporabi silu, budući da inače osobe s izbjegavajućim tipom privrženosti imaju tendenciju poštivati socijalne norme i uskladiti ponašanje prema njima. Osobe s anksioznim tipom privrženosti žele potpunu blizinu i otvorenost partnera, ali ne vjeruju u tu mogućnost ostvarenja takve bliskosti te postaju ljuti i ponekad agresivni te okrivljuju svog partnera za sve. Zbog svoje emocionalne labilnosti imaju tendenciju lako pobjesniti te negativno i neadekvatno izraziti svoje osjećaje. Ukoliko kod partnera osjete hladnoću i distanciranost, koriste ljutnju i agresiju kako bi zadržali partnera ili natjerali partnera da se zabrine (Mayseless, 1991).

Samoobrana

Temple i suradnici (2005; prema Swan i sur., 2008) te Swan i suradnici (2005; prema Swan i sur., 2008) su u istraživanjima žena etnički različitog podrijetla te nižeg socioekonomskog statusa koje su koristile nasilje našli visoku stopu viktimizacije – 86% i 92%. Istraživanje žena zatvorenica u Beogradu pokazalo je da je od 20 ispitivanih žena, čak svih 20 doživjelo nasilje od strane partnera te je njih 16 osuđeno zbog kaznenog djela ubojstva (dva ubojstva nisu bila prema intimnom partneru već prema drugoj osobi) (Nikolić-Ristanović, 2000). Također, autorica je zaključila kako većina ispitanica smatra normalnim da se na nasilje reagira nasiljem.

Mnoga istraživanja navode da je samoobrana češća motivacija za počinjenje partnerskog nasilja kod žena nego kod muškaraca (Barnett, Lee i Thelen, 1997; Hamberger, 2005; Makepeace, 1986; prema Swan i sur., 2008). Motiv samoobrane može se češće očekivati kod žena koje su pretrpjele ekstremno i/ili dugogodišnje zlostavljanje od strane svojih partnera. Njihova agresija najčešće izbija tijekom nasilne epizode njihovog partnera u pokušaju da obrane sebe ili svoje dijete (Browne, 1987; Morash, Bui i Santiago, 2000; prema Swan i sur., 2008). Često se dogodi da zbog ranijih nasilnih romantičnih odnosa, žene koriste nasilje kada osjete strah i potencijalnu opasnost, a ne žele se ponovno dovesti u situaciju u kojoj su se našle u ranijim odnosima (Swan i sur., 2008). S druge strane, ipak postoje brojna empirijska istraživanja koja potvrđuju kako postoji mali postotak od otprilike 20% partnerskog nasilja u kojima je motiv za nasilje samoobrana počinjen od strane ženske partnerice (Carrado, George, Loxam, Jones i Templar, 1996; Cascardi i Vivian, 1995; Felson i Messner, 1998; Follingstad i sur., 1991; Pearson, 1997; Sarantakos, 1998; Sommer, 1996; prema Straus, 2009). Također, u istraživanju Boxall i sur. (2020) pokazalo se da se u 20% slučajeva radilo o odgovoru na trenutno nasilno ponašanje partnera ili njegovo zastrašivanje. Nadalje, Follingstad i sur. (1991; prema Straus, 2009) navode rezultate o samoobrani kao motivaciji na uzorku studentske populacije. Kod samoiskaza žrtvi u slučaju partnerskog nasilja, motiv samoobrane pojavio se u 1.4% slučajeva s muškim počiniteljem i u 4.8% slučajeva s ženskom počiniteljicom. Kod samoiskaza počinitelja u slučaju partnerskog nasilja, motiv samoobrane naveo se u 17.7% slučajeva s muškim počiniteljima i u 18.5% slučajeva sa ženskim počiniteljicama nasilja. Može se pretpostaviti da je veća vjerojatnost da će počinitelj češće atribuirati vlastito nasilno ponašanje samoobrani, za razliku od žrtve koja će rjeđe pripisati motiv samoobrane počiniteljevu nasilnom ponašanju.

Posebno se u istraživanjima u kojima su sudjelovale žene smještene u skloništa za žrtve i slične institucije pokazalo da su tri najčešća motiva za počinjenje nasilje od strane žena bili samoobrana, strah za vlastiti život i život vlastite djece te osveta (Browne, 1987; Gondolf, 2003; Hamberger i Guse, 2002; Saunders, 1988, 2002; prema Olson i Lloyd, 2005).

Često postoji sumnja u istinitost izjave o korištenju nasilja iz samoobrane. Postoje situacije u kojima žene koriste termin samoobrane kako bi opravdale i racionalizirale svoje nasilno ponašanje. Kako bi dobile lakšu kaznu i izbjegle stigmatizaciju i osudu javnosti, moguće je da koriste motiv samoobrane i u slučajevima kada one započnu s nasiljem te u slučajevima kada su upravo one zlostavljač u odnosu (Sarantakos, 2004). Javnost će češće suosjećati sa žrtvom osuđenom za ubojstvo partnera iz samoobrane, primjerice u slučaju nužne obrane i dugogodišnjeg zlostavljanja. Naime, ponekad se ne može sa sigurnošću dokazati postojanje povijesti zlostavljanja u intimnom odnosu, odnosno počinitelja (nakon što pruži otpor nasilniku, žrtva postaje počinitelj). Iz tog razloga se policijski službenici i suci često nalaze u osjetljivoj situaciji kada moraju odrediti tko je počinitelj, a tko žrtva u nasilnom scenariju.

Osveta

Kao što je već opisano u modelu *learning-opportunity-choice*, također je moguće da se žrtva osvećuje za nasilje koje je dugo trpjela te iskoristi trenutak kada dobije priliku za osvetu. U istraživanju Nikolić-Ristanović (2000) navode se slučajevi u kojima su žene iskoristile trenutak partnerove ranjivosti kako bi se osvetile za dotadašnje zlostavljanje koje su trpjele, a nisu vidjele drugi izlaz iz nasilnog odnosa. Barnett i suradnici (1992; prema Hamberger, Lohr, Bonge, Tolin, 1997) i Saunders (1986; prema Hamberger i sur., 1997) pronalaze dva snažna razloga za počinjenje nasilja kod ženskih osoba: osveta za prijašnje fizičko nasilje i osveta za prijašnje psihičko zlostavljanje. U provedenom istraživanju od strane Hambergera i suradnika (1997) najčešće su izjave kao razlozi za osvetu kod žena bile: „Ošamarila sam ga nakon što je on mene ošamario kako bi mu se osvetila.“; „Vratila sam mu jer me ošamario i tresao kad sam bila histerična.“; „Jer me nazivao pogrnim imenima.“; „Kaznila sam ga za njegove uvrede.“ i slično. Stuart i suradnici (2006) navode da je 35% žena uhićenih za partnersko nasilje izjavilo da su koristile nasilje kako bi se osvetile partneru koji ih je emocionalno povrijedio, a 20% njih je izjavilo da su se željele osvetiti za udarac od strane partnera. Slične rezultate dobila je i Kernsmith (2005; prema Swan i sur., 2008) u istraživanju u kojem je 42% žena izjavilo da su koristile nasilje za osvetu zbog emocionalne povrede, a pokazalo se i da će žene vjerojatnije

nego muškarci koristiti fizičko nasilje da se osvete i kazne partnera za doživljeno ranije zlostavljanje.

Kada govorimo o osveti, potrebno je razdvojiti o kakvoj osveti se radi. Najčešće se u radovima spominje pojam *retribution* te se odnosi na osvetu za pretrpljeno nasilje, kao što je to opisano i u navedenom modelu. S druge strane, osobe ženskog spola često koriste nasilje i kao osvetu za ponašanje partnera koje percipiraju lošim, npr. Swan i suradnici (2008) navode ženski citat primjene takve vrste nasilja: „ *Imala sam vrlo ljubomoran nasilni ispad...ako sam zaljubljena u nekog i oni učine nešto poput...dovedu drugu djevojku ili mi kaže da se javim na telefon, a zna da zove neka djevojka, reagirat ću. Možda ću samo baciti nešto na njega, znate, ne znam što bih sve mogla učiniti.* “ („*I got a very jealous violent streak . . . if I'm in love with [somebody] and they do something like . . . bring another girl around me or he tell me to pick up his cell phone knowing it's a girl, I'm gonna react. I might just throw something at him, you know, I don't know what I might do.*.) Sukladno tome, Swan i Snow (2003) dobili su podatak da je 45% žena izjavilo da su koristile nasilje kako bi se osvetile za nešto što je partner učinio.

6. TRETMAN POČINITELJA PARTNERSKOG NASILJA

Nažalost, postoji vrlo malo istraživanja koja ukazuju na razinu učinkovitosti tretmana partnerskog nasilja. Postojeća istraživanja većinom su usmjerena na mušku populaciju, kao što je već spomenuto. Tretman počinitelja partnerskog nasilja generalno je usmjeren na muški spol te je upitna njegova učinkovitost prilikom primjene u tretmanu za žene počiniteljice partnerskog nasilja. Kako bi se provjerila učinkovitost tretmana, neovisno o spolu, potrebno je provesti više empirijskih istraživanja učinkovitosti tretmana.

Najistaknutiji tip intervencije u tretmanu za partnersko nasilje je Duluth model koji se usmjerava na reedukaciju i na upotrebu integrativnih kognitivno-bihevioralnih tehnika (kognitivne distorzije, trening komunikacijskih vještina) kojima se žele poboljšati komunikacijska znanja, razviti prosocijalni stavovi i eliminirati nasilno ponašanje (Goldenson i sur., 2009). Duluth model temelji se na kotaču kontrole i moći koji se odnosi na stav počinitelja u kojem smatra da ima pravo vladati nad drugom osobom (Pence i Paymar, 1993). Herman, Rotunda, Williamson i Vodanovich (2014) proveli su istraživanje kako bi vidjeli dugogodišnji učinak Duluth modela u tretmanu počinitelja partnerskog nasilja. Rezultati su pokazali da je 37.8% polaznika programa u nekom periodu, kroz 9 godina nakon položenog programa, recidiviralo. Potrebno je uzeti u obzir da je riječ o službenim statistikama, stoga postoji mogućnost većeg broja recidivista koji nije evidentiran. Polaznici su izvijestili o značajno smanjenom prosjeku fizičke, emocionalne i verbalne agresije te o smanjenju stavova koji podržavaju nasilno ponašanje, odmah po završetku intervencije. Upitno je jesu li rezultati učinkovitosti, koji su ispitani odmah po završetku intervencije, samo socijalno poželjni odgovori ili su uistinu promjene nastale kao rezultat sudjelovanja u programu. Također, prvih godina nakon završetka programa stope recidivizma bile su niske. Moguće je da u prvim godinama nisu činili prekršaje, odnosno kaznena djela jer su bili pod daljnjim nadzorom suda. Prilikom tretmana ženskih počiniteljica partnerskog nasilja nužno je spoznati razlog činjenja nasilja kako bi se na odgovarajući način pristupilo osobi. Ukoliko je motiv samoobrana, upitna je potreba za tretmanom te njegova učinkovitost. Kod počiniteljica kakve su naveli Pence i Paymar (1993) kod sedam muškaraca, ovaj model mogao bi imati smisla, no potrebno je provesti istraživanja učinkovitosti radi daljnjih modifikacija tretmana i prilagođavanja istog potrebama ženskih počiniteljica partnerskog nasilja. Nadalje, istraživanja su pokazala visoke stope psihopatologije kod ženskih počiniteljica partnerskog nasilja te je sukladno tome potrebno prilagoditi i tretman, odnosno uključiti potrebnu psihoterapiju i farmakoterapiju. Većina počiniteljica koristi nasilje kao neadekvatan način rješavanja sukoba i izražavanja

negativnih emocija zbog čega je bitno naučiti i svladati učinkovite strategije rješavanja sukoba i nošenja s negativnim emocijama.

Jedan od spomenutih programa je i dijalektička bihevioralna terapija (*DBT*) koja se koristi za liječenje graničnog poremećaja ličnosti, budući da se često pokazao povezan s počinjenjem partnerskog nasilja, posebno kod ženskih počiniteljica. Tretman se sastoji od kombinacije individualnih kognitivno-bihevioralnih psihoterapija sa terapeutom i grupnih treninga vještina te supervizija i konzultacija s terapeutom. Grupni sastanci usmjereni su na učenje samoregulacije, vještina rješavanja problema te na prihvaćanje sebe i drugih. Cilj tretmana je smanjenje autodestruktivnih, impulzivnih i agresivnih ponašanja (Trupin, Stewart, Beach i Boesky, 2002). *DBT* se pokazao uspješnim kod žena s graničnim poremećajem ličnosti u smanjenju visokorizičnih ponašanja poput samoozljeđivanja i impulzivnim ponašanjima (Van den Bosch, Koeter, Stijnen, Verheul i Van Den Brink, 2005).

U sljedećoj tablici (*Tablica 2.*) dan je prikaz nekih od programa napravljenih za žene koje su optužene za partnersko nasilje ili nasilje generalno.

Tablica 2. Rodno odgovorni programi za žene optužene za partnersko nasilje i generalizirano nasilje (Gender-Responsive Programs for Women Charged with IPV and Generalized Violence) (Van Dieten i sur., 2014)

<i>Domestic Violence Treatment for Abusive Women: A Treatment Manual</i> (Bowen, 2009; prema Van Dieten i sur., 2014)	Psihoedukacijski program u trajanju od 52 tjedna posebno osmišljen za žene koje su optužene za obiteljsko/partnersko nasilje. Cilj programa je pomoći klijentu da: • stane s nasilnim ponašanjem • preuzme odgovornost za nasilno i zlostavljajuće ponašanje • identificira fizičke, emocionalne i bihevioralne okidače za ljutnju • uspostavi sigurnost (fizičku i emocionalnu) za sebe, djecu i partnera • razumije dinamiku i posljedice obiteljskog/partnerskog nasilja • nauči vještine za komunikaciju punu poštovanja i razumijevanja i vještine za rješavanje problema i konflikata • nauči vještine za nošenje sa svakodnevnim stresorima • nauči vještine samoregulacije emocija • prevlada posljedice trauma iz djetinjstva i odrasle dobi • poveća kapacitet za empatiju i suosjećanje za druge i za sebe • poveća autonomnost i samopouzdanje
<i>Vista: A Program for Women who Use Force</i> (Larance, Hoffman-Ruzicka i Shivas, 2009; prema Van Dieten i sur., 2014)	Program koji uključuje 20 susreta osmišljen specifično za žene koje su koristile silu u romantičnom odnosu. Ciljevi programa su: • osigurati ženama mogućnost da naprave plan budućnosti • razumjeti i razriješiti osjećaje srama i/ili krivnje vezane uz primjenu sile

	• ohrabriti ih u preuzimanju adekvatne razine odgovornosti • podići svijest o mogućim alternativama umjesto primjeni sile
<i>Beyond Violence: A Prevention Program for Women</i> (Covington, 2013; prema Van Dieten i sur., 2014)	Znanstveno utemeljen kurikulum za žene u kaznenopravosudnim tijelima s nasilnom/agresivnom prošlosti. Usmjeren je na nasilje i traumu koju su iskusile te na nasilje koje su počinile. Bavi se rizičnim čimbenicima za viktimizaciju i činjenje nasilja. Koristi se u centrima za kontrolu i prevenciju bolesti (Centers for Disease Control and Prevention – CDC), Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO te se koristio u istraživanju eliminacije čina silovanja (Prison Rape Elimination Act – PREA) žena u zatvoru. Sastoji se od 20 sesija (40 sati) te uključuje vodič za facilitatore, radnu bilježnicu za sudionike i DVD. Kubiak i suradnici (2013; prema Van Dieten i sur., 2014) su istražili učinak programa te su rezultati pokazali smanjenje simptoma depresije, anksioznosti, PTSP-a i ozbiljnih simptoma mentalnih bolesti. Pokazalo se smanjenje i u nezdravim agresivnim stilovima te povećanje u konstruktivnom nošenju s ljutnjom.
<i>Beyond Anger and Violence</i> (Covington, 2014; prema Van Dieten i sur., 2014)	Kurikulum za žene koje imaju problem s ljutnjom i koje se nalaze u programima u zajednici radi zloporabe droga, u skloništima zbog obiteljskog nasilja, u klinikama za mentalno zdravlje i slično. Nudi sveobuhvatan okvir za rješavanje iskustva traume kod žena koje se imaju problem nošenja s ljutnjom. Ovo je verzija znanstveno utemeljenog programa Beyond Violence, ali se provodi u zajednici. Također se sastoji od 20 sesija (40 sati) te uključuje vodič za facilitatore, radnu bilježnicu za sudionike i DVD.
<i>Moving On: Living Safely and Without Violence</i> (Orbis Partners, 2013; prema Van Dieten i sur., 2014)	Moving On je intervencijski program posebno osmišljen za žene nakon izlaska iz zatvora. Temelji se na teoriji odnosa te integrira kognitivno-biheviornalne tehnike i strategije usmjerene na snage/jake strane pojedinca. Glavni cilj je pomoći ženama u mobilizaciji i razvoju osobnih i socijalnih izvora koji su pokazali utjecaj na smanjenje rizika za buduće kriminalno ponašanje. Sastoji se od modula usmjerenih na interpersonalnu komunikaciju, zdrave odnose, razumijevanje i upravljanje emocijama, strategije suočavanja i povezanost sa zajednicom. Gehring, Van Voorhis i Bell (2010) evaluirali su inicijalni program uspoređujući skupinu žena koje su pohađale ovaj program i koje su bile u probaciji bez tretmana. Kod žena koje su pohađale ovaj program došlo je do značajnog smanjenja recidivizma 6, 12 i 30 mjeseci nakon završenog programa. Living Safely and Without Violence je dodatak od 10 sesija za žene koje su optužene za nasilno kazneno djelo i/ili imaju povijest agresivnog ponašanja. Ovaj modul je donesen nakon uspješno završenog modula 1-5 Moving On programa. Žene sudjeluju u procjeni rizika te istražuju kontekst i primjenu nasilja kako bi razvile plan života koji je u skladu sa zakonom, odnosno bez nasilja. Naglasak je usmjeren na prirodu, dinamiku i razvoj nasilnog ponašanja, odnos između neugodnih emocija i nasilja, samoregulaciju, rješavanje problema, mindfulness i ostale strategije suočavanja, odgovor na proživljenu viktimizaciju i traumu te uspostavljanje zdravih odnosa s djecom, intimnim partnerom, članovima obitelji i drugim osobama.

Čim je problem ozbiljniji, to ga je teže riješiti. Kroz Johnsovenu tipologiju možemo pokušati procijeniti i uspješnost intervencija. Smatra se da je kod muškaraca koji koriste ozbiljno nasilje, za razliku od umjerenog i blagog, manja vjerojatnost da će smanjiti ili prestati s partnerskim nasiljem (Gondolf, 2002; Woodin i O'Leary, 2006; prema O'Leary i Slep, 2011). S ozbiljnim nasiljem možemo izjednačiti Johnsonov intimni terorizam. Većina prikazanih intervencija i programa usmjereni su na učenje i razvoj vještina za nošenje s ljutnjom i konstruktivno rješavanje problema što je vrlo važno za zdrav romantičan odnos, a što nedostaje kod većine romantičnih parova kod kojih postoji partnersko nasilje. Ukoliko se radi o situacijskom nasilju, navedene intervencije mogle bi pokazati učinkovitost, no potrebno je više istraživanja koja bi to potvrdila. Ako se usmjeravamo na počinitelje intimnog terorizma, intervencije bi ipak trebale biti specifičnije zbog posebnih potreba i problema samih počinitelja pa je potrebno, kao što je već navedeno, više istraživanja na temu ženskih počiniteljica takve vrste partnerskog nasilja kako bi se znalo na što se usmjeriti kod njih tijekom tretmana.

7. ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da je problem partnerskog nasilja još uvijek nedovoljno istražen, unatoč činjenici što se počeo proučavati prije 50-tak godina. Posebno se ističe nedostatak istraživanja koja su usmjerena na žene kao počiniteljice partnerskog nasilja. S obzirom na nedostatak takvih istraživanja, nemoguće je u potpunosti razumijeti i identificirati spolne razlike s obzirom na činjenje partnerskog nasilja što bi moglo doprinijeti u tretmanskom i preventivnom smislu.

Istraživanja su pokazala visoku zastupljenost žena u partnerskom nasilju, bilo kao žrtve ili kao počinitelji. Moguće je da su brojke još veće, budući da zbog tamne brojke kriminaliteta ne možemo biti sigurni u stvarnu brojku koja je najčešće otprilike tri puta veća nego što to prikazuju službeni rezultati. Prilikom pregleda rezultata, potrebno je obratiti pozornost na nekoliko glavnih čimbenika. Najprije, potrebno je provjeriti izvor samih rezultata. Naime, službene statistike bilježe samo dio partnerskog nasilja koji je prijavljen i evidentiran, dok istraživanja samoiskaza i viktimizacije ukazuju na subjektivnu stranu fenomena koja je podložna manipulacijama od strane samih ispitanika. Odnosno, moguće je da dođe do iskrivljenih podataka zbog neiskrenosti, namjerne ili slučajne, samih ispitanika. Sljedeći čimbenik na koji je potrebno pripaziti su uzorci koji su korišteni kod dobivenih rezultata. Pokazalo se da situacijsko nasilje prevladava kod uzoraka iz opće populacije, dok kod uzoraka iz skloništa, bolnica i policijskih izvještaja prevladava obrazac žrtva počinjenja intimnog terorizma, odnosno težih oblika partnerskog nasilja. Kao zadnje, no nimalo manje bitno već suprotno, potrebno je biti upoznat s kontekstom i razlozima koji stoje u pozadini samog partnerskog nasilja. S obzirom na navedeno, moguće je problem partnerskog nasilja ženske partnerice nad muškim partnerom sagledati iz nekoliko perspektiva. Kod primjene nasilja od strane ženske partnerice, mogu se primijetiti skupine žena uključenih u situacijsko nasilje, žena koje pružaju nasilan otpor zlostavljaču te žena - intimne teroristice. Slika počiniteljica situacijskog nasilja je nešto blaža. One zbog neadekvatnih vještina nošenja sa stresom i neugodnim emocijama te vještina upravljanja i regulacije emocijama i ponašanjem, koje nerijetko nedostaju i kod njenog partnera, koriste različite oblike nasilja kao strategiju suočavanja. U podlozi, što se tiče razloga nasilnog ponašanja, su najčešće ljutnja, poteškoće u komunikaciji, izražavanje neugodnih emocija i dobivanje partnerove pozornosti. Kod žena koja pružaju nasilan otpor zlostavljaču, gotovo uvijek u podlozi stoji motiv samoobrane ili osvete zlostavljaču za pretrpljeno zlostavljanje. Naime, ova kategorija žena treba se promatrati u zasebnom svjetlu jer njihova obilježja znatno se razlikuju od obilježja žena koje su intimne

teroristice. Stoga se kod tretmanskih i preventivnih pristupa ove dvije kategorije, žena počiniteljica partnerskog nasilja, mora pristupiti individualno i promatrati ih zasebno, kako bi se u skladu s informacijama dobivenim tijekom takvog istraživanja mogle donijeti adekvatne smjernice za tretmanski rad. Žene, intimne teroristice, su posebna skupina žena koje su pregazile stereotip o ženi kao poslušnoj i inferiornoj. Sličnije su teško nasilnim muškarcima nego bilo kojoj skupini žena, osim što je moguće da će primijenjivati „sophisticiranije“, odnosno indirektno i manipulativne strategije kojima žele postići cilj nasilnog ponašanja. Najčešći cilj nasilnog ponašanja, posebice kod intimnog terorizma, je nametanje sile i postizanje kontrole nad žrtvom te uništavanje samopouzdanja i slamanje otpora žrtve.

Često je teško zamisliti ženu u ulozi nasilnika koji želi postići kontrolu i moć te uništiti svog partnera jer društvo oduvijek gleda na žene kao na nježniji spol uz koji se vežu pridjevi poput poslušnosti, nježnosti, brižnosti i sumbisivnosti. Zbog navedenih karakteristika koje se vežu uz ženski spol, vrlo je teško percipirati žene kao nasilne u bilo kojoj sferi njihova života. To može utjecati na pripisivanje eksternalnih uzroka nasilnog ponašanja ženama počiniteljicama partnerskog nasilja, za razliku od muškaraca kojima se većinom pripisuju internalni razlozi. Često se nasilno ponašanje žena opravdava njihovim traumatskim iskustvima, problemima mentalnog zdravlja, iskustvima zlostavljanja u prijašnjim ili u trenutnom intimnom odnosu i slično, što ponekad i same žrtve ženskih partnerica ističu. Također, žensko nasilje se nerijetko normalizira i tolerira jer u većini slučajeva ne rezultira teškim vidljivim ozljedama.

Istraživanja su pokazala da su žene sklonije korištenju emocionalnog, odnosno psihičkog i ekonomskog nasilja kako bi postigle ove ciljeve. Problematika se nalazi u nedovoljnoj prepoznatljivosti i vidljivosti psihičkog i ekonomskog oblika nasilja, zbog čega nerijetko izostaje sankcioniranje ovih počiniteljica. Kao zanemarena vrsta nasilja pokazalo se seksualno nasilje, no čini se da je u društvu tema seksualnosti i njene povrede još uvijek tabu tema o kojoj nedovoljno govori, stoga se dovoljno niti ne istražuje. Iako je fenomen *intimnih teroristica* (žena) znatno rjeđi od *intimnih terorista* (muškaraca), odnosno teškog nasilja muškarca nad ženom, ne smije ostati nezamijećen. S druge strane, bez obzira što se kod istraživanja partnerskog nasilja većinom pozornost usmjerava na nasilje muškarca nad ženom, i dalje se tom fenomenu treba nastaviti posvećivati pozornost i ne smije ga se isključiti iz istraživanja partnerskog nasilja. Potrebno je proširiti znanja o svim aspektima fenomena partnerskog nasilja kako bi se osmislile što kvalitetnije i učinkovitije preventivne strategije i tretman.

8. LITERATURA

1. Ajduković, D. i Ajduković, M. (2010). Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti. *Medicina fluminensis*, 46 (3), 292-299.
2. Ajduković, D., Löw, A., Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 527 – 553.
3. Ajduković, M., Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18(2), 217-225.
4. Allen-Collinson, J. (2009) A marked man: A case of female-perpetrated intimate partner abuse. *International Journal of Men's Health*, 8(1), 22-40.
5. Babcock, J. C., Miller, S. A., Siard, C. (2003). Toward a Typology of Abusive Women: Differences Between Partner-Only and Generally Violent Women in the Use of Violence. *Psychology of Women Quarterly*, 27(2), 153-161.
6. Balić, S., Divanović, D. i Ricijaš, N. (2001). Nasilje i ubojstva među intimnim partnerima. *Kriminologija i socijalna integracija*, 9 (1-2), 71-84.
7. Belknap, J., Melton, H. (2005). *Are Heterosexual Men Also Victims Of Intimate Partner Violence?* National Online Resource Center on Violence Against Women. Preuzeto dana 26.08.2020., s internetske stranice: https://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_MaleVictims.pdf
8. Boxall, H., Dowling, C., Morgan, A. (2020). Female perpetrated domestic violence: Prevalence of self-defensive and retaliatory violence. *Trends & issues in crime and criminal justice*, (584), 1-16. Preuzeto dana 06.09., s internetske stranice: https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/ti584_female_perpetrated_domestic_violence-v2.pdf
9. Carlyle, K. E., Scarduzio, J. A., Slater, M. D. (2014). Media Portrayals of Female Perpetrators of Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(13), 2394-2417.
10. DeKeseredy, W. S., Schwartz, M. D. (1998). *Measuring the Extent of Woman Abuse in Intimate Heterosexual Relationships: A Critique of the Conflict Tactics Scales*. National Online Resource Center on Violence Against Women. Preuzeto dana 27.08.2020., s internetske stranice: http://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_Ctscri 0.pdf
11. Denson, T. F., O'Dean, S. M., Blake, K. R., Beames, J. R. (2018). Aggression in Women: Behavior, Brain and Hormones. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 12, 1-81. Preuzeto dana 01.09.2020., s internetske stranice: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnbeh.2018.00081/full>
12. Dobash, R. P., Dobash, R. E. (2004). Women's violence to men in intimate relationships working on a puzzle. *British journal of criminology*, 44(3), 324-349.
13. Dutton, D. G., Nicholls, T. L., Spidel, A. (2005). Female perpetrators of Intimate Abuse. *Journal of Offender Rehabilitation*, 41(4), 1-31.
14. Ehrensaft, M. K., Cohen, P., Johnson, J. G. (2006). Development of personality disorder symptoms and the risk for partner violence. *Journal of Abnormal Psychology*, 115(3), 474-483.
15. Elmquist, J., Hamel, J., Shorey, R. C., Labrecque, L., Ninnemann, A., Stuart, G. L. (2014). Motivations for intimate partner violence in men and women arrested for domestic violence and court referred to batterer intervention programs. *Partner Abuse*, 5(4), 359-374.

16. Fiebert, M. S., Tucci, L. M. (1998). Sexual Coercion: Men Victimized by Women. *The Journal of Men's Studies*, 6(2), 127-133.
17. Follingstad, D. R., Bradley, R. G., Helff, C. M., Laughlin, J. E. (2002). A model for predicting dating violence: Anxious attachment, angry temperament and need for relationship control. *Violence & Victims*, 17(1), 35-47.
18. Gluhak, A. (2016). *Prisutnost nasilja u obitelji kod zatvorenica u Kaznionici u Požegi*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
19. Goldenson, J., Spidel, A., Greaves, C., Dutton, D. (2009). Female Perpetrators of intimate Partner Violence: Within-Group Heterogeneity, Related Psychopathology, and a Review of Current Treatment with Recommendations for the Future. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 18(7), 752-769.
20. Grozdanić, V., Šelih, A. (2001). *Žene i kazna zatvora*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
21. Hamberger, L. K., Lohr, J. M., Bonge, D., Tolin, D. F. (1997). An Empirical Classification of Motivations for Domestic Violence. *Violence Against Women*, 3(4), 401-423.
22. Herman, K. Rotunda, R., Williamson, G., Vodanovich, S. (2014). Outcomes From a Duluth Model Batterer Intervention Program at Completion and Long Term Follow-Up. *Journal of Offender Rehabilitation*, 53(1), 1-18.
23. Jadrešin, A., Mustapić, J. (2014). Žene koje čine kaznena djela. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 60(32), 129-135.
24. Jambrešić, I. (2016). *Nasilje u romantičnim odnosima*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.
25. Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: intimate terrorism, violent resistance and situational violence*. Boston: Northeastern University Press.
26. Kurtović, A. (2015). *Granični poremećaj ličnosti*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.
27. Matić, K. (2020). *Privrženost u bliskim odnosima i strah od intimnosti u ljubavnoj vezi kod odrasle djece razvedenih roditelja*. Diplomski rad. Zadar: Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru.
28. Maysel, O. (1991). Adult Attachment Patterns and Courtship Violence. *Family Relations*, 40(1), 21-28.
29. McKeown, A. (2014). Attachment, personality and female perpetrators of intimate partner violence. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 25(5), 556-573.
30. Mihoci, H. (2019). *Psihološko nasilje u partnerskim vezama*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
31. Melton, H. C., Belknap, J. (2003). He hits, She Hits. *Criminal Justice and Behavior*, 30(3), 328-348.
32. Nikolić-Ristanović, V. (2000). *Od žrtve do zatvorenice: Nasilje u porodici i kriminalitet žena*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. Viktimološko društvo Srbije.
33. O'Leary, K. D., Slep, A. M. S. (2011). Prevention on Partner Violence by Focusing on Behaviors of Both Young Males and Females. *Prevention Science*, 13(4), 329-339.
34. Olson, L. N., Lloyd, S. A. (2005). „It Depends on What you Mean by Starting“: An Exploration of How Women Define Initiation of Aggression and their Motives for Behaving Aggressively. *Sex Roles*, 53(7-8), 603-617.

35. Pence, E., Paymar., M. (1993). *Education Groups for Men who Batter: The Duluth Model*. New York: Springer Publishing Company.
36. Poredoš Lavor, D., Jerković, S. (2011). Nasilje nad muškarcima. *Policija i sigurnost*, 20(3), 400-406.
37. Roberts Williams, J., Ghandour, R. M., Kub, J. E. (2008). Female perpetration of violence in heterosexual intimate relationships: Adolescence through adulthood. *Trauma Violence Abuse*, 9(4), 227-249.
38. Sesar, K. i Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42(3), 162-171.
39. Smith, S. G., Chen, J., Basile, K. C., Gilbert, L. K., Merrick, M. T., Patel, N., Walling, M., Jain, A. (2017). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010-2012 State Report*. National Center For Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Preventon. Atlanta.
40. Sommer, R., Barnes, G. E., Murray, R. P. (1992). Alcohol consumption, alcohol abuse, personality and female perpetrated spouse abuse. *Personality and Individual Differences*, 13(12), 1315-1323.
41. Straus, M. (2009). Gender symmetry in partner violence: The evidence, the denial, and the implications for primary prevention and treatment. *Aggression and Violent Behavior*, 16(4), 279-288.
42. Stuart, G. L., Moore, T. M., Hellmuth, J. C., Ramsey, S. E., Kahler, C. W. (2006). Reasons for Intimate Partner Violence Perpetration Among Arrested Women. *Violence Against Women*, 12(7), 609-621.
43. Swan, S. C., Snow, D. L. (2003). Behavioral and Psychological Differences Among Abused Women Who Use Violence in Intimate Relationships. *Violence Against Women*, 9(1), 75-109).
44. Swan, S. C., Gambone, L. J., Caldwell, J. E., Sullivan, T. P., Snow, D. L. (2008). A review of research on women's use of violence with male intimate partners. *Violence Vict.*, 23(3), 301-314.
45. Štengl, T. (2017). *Nasilje nad ženama u obiteljskom okruženju*. Završni rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
46. Šubić, K. (2019). *Razlike između homoseksualnih i heteroseksualnih parova*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
47. Trupin, E. W., Stewart, D. G., Beach, B., Boesky, L. (2002). Effectiveness of a Dialectical Behaviour Therapy Program for Incarcerated Female Juvenile Offenders. *Child and Adolescent Mental Health*, 7(3), 121-127.
48. Van den Bosch, L. M. C., Koeter, M. W. J., Stijnen, T., Verheul, R., Van Den Brink, W. (2005). Sustained efficacy of dialectical behaviour therapy for borderline personality disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 43(9), 1231-1241.
49. Van Dieten, M., Jones, N. J., Rondon, M. (2014). Working with Women Who Perpetrate Violence: A Practice Guide. National Resource Center on Justice Involved Women. Preuzeto dana 04.09.2020., s internetske stranice: <http://cjinvolvedwomen.org/wp-content/uploads/2015/09/Working-With-Women-Who-Perpetrate-Violence-A-Practice-Guide6-23.pdf>
50. Žilić, M., Janković, J. (2016): Nasilje. Socijalne teme: *Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(3), 67-87.